

Zemljištne zajednice, njihov postanak, razvoj i uredjenje.

Piše **Gašo Vac**, kr. kot. šumar.

U cienjenom »Šumarskom listu«, donešeno je više razpravah o zemljištnim zajednicama. Dapače donešeni su i nacrti »pravilnikah«, kako da se zemljištne zajednice samostalno uredi. Mnogi cienjeni čitatelj možda je mislio, da je time dokrajčena tema, o toj velevažnoj zakonskoj instituciji, — nije. — Ono je istom početak. Gradiva ima i za više godina. To donša sama praksa, ta vječna škola u prirodi i u narodu. Kada bi mi svi, koji imamo posla sa zemljištnim zajednicama, o tome u »Šum. listu« raspravljali, i kada bi svatko iz svojega kraja donšao primjere o uredjenju zemljištnih zajednica, tada bi istom imali celokupno gradivo pred sobom; tada bi imali pred sobom sliku ciele Hrvatske i Slavonije u tom pogledu.

Velika je razlika već prema pojedinom mjestu, a kakova je istom razlika u cijeloj domovini. Velika je razlika izmedju t. zv. provincijala i bivše Krajine, izmedju bivših kmetovah i plemenitašah i t. d.

Izraz prava suvlastnosti na zajedničku imovinu jeste kod nas raznoličan; nu svrha suuživanja jeste manje više jednolična. Stoga ali moramo poseći i za povješću, da nadjemo prvi postanak zajedničke imovine. Prije nego li podjemo tražiti taj postanak zemljištnih zajednicah i dalnji razvoj istih, idemo da predočimo cienjenim čitateljima one zakonske ustanove, koje govore o tom, na koje se sve objekte proteže nakon o uredjenju zemljištnih zajednicah; kada to znademo, nastaviti ćemo dalnje naše razmatranje, a za podlogu služiti će nam obća, i šumarska povjest od prof. F. X. Kesterčaneka, razne zakonske ustanove, a i vlastita opažanja i izkustva. Zakon zem. zajednicah propisuje:

§. 1.

»Svaka skupina ili zajednica ovlaštenikah, kojim bud po pravnih uredbah, potičućih iz dobe prije krieposti gradjanskog

zakona, bud na temelju zakonite provedbe razriešenja urbarske sveze, bud po §. 17. temeljnog krajiškog zakona, pripada skupno uživanje stanovitih zemljištah, ima biti uredjena po propisih ovoga zakona. Naročito odnose se propisi ovoga zakona na skupine ili zajednice, sastojale one iz ovlaštenikah budi kojega stališa, plemićah ili neplemićah, ili bivših krajišnika, nazivale se one plemenitom, imovnom, urbarskom obćinom, selom, mjestom i t. d.

a) Ako pojedinim ovlaštenikom ili skupinam ovlašteničkim pripadaju skupni užitelji s naslova zajednice vlastnosti, pristojeće im nerazdjelno na dotična skupna zemljišta;

b) ako pravo vlastnosti skupnih zemljišta pripada obćini (urbar. obćini, selu, mjestu), ali je ipak pravo na skupne užitke od tih zemljištah ovisno o posebnom ovlaštenju, spoju bud s osobom ovlaštenikovom, bud sa zemljišnim posjedom njegovim (§. 2. a) o. z.)«.

§. 1. predočen — kazuje nam, na koje se sve objekte ne proteže zakon zem. zajednicâ.

§. 2.

»Ustanove ovoga zakona ne protežu se:

a) na takova zemljišta, koja po svojoj pravnoj naravi spadaju u vlasništvo slob. i kralj. gradovah, trgovištah i inih upravnih obćina;

b) na šume pripale krajiškim imovnim obćinam, po zakonu od 8. lipnja 1871. dok ne pripadnu provedenom diobom zajednicam ovlaštenikah, nastanjenim u području pojedine upravne obćine ili diela njezina (mjesta, sela);

c) na šume i pašnjake još zajedničke vlasteli i bivšim podložnikom, dok ne budu odciepljeni u smislu carskog patenta od 17. svibnja 1857.;

d) na zemljišta koja tvore već od prije godine 1848. zajedničku vlastnost vlastele (komposorate), zatim na zajednice vlastnosti, nastale nakon krieposti gradjanskog zakonika, po načelih toga zakonika, a koje se ne osnivaju na prestanku urbarske sveze;

e) na zemljišta različitih crkvenih korporacija;

f) na zemljišta kućnih zadruga«.

Pošto sada znamo, na što se sve proteže i ne proteže zakon o uredjenju zemljišnih zajednicâ, možemo sada prieći na

I. Obćeniti dio.

Od prve seobe Hrvatah u današnje krajeve, pak sve do danas, uzdržan jeste karakter zadružnog života kod nas. Zadrugarstvo ili zajednica porodice i imovine, jeste glavno obilježje Hrvatah t. j. pojam obćeg ili zadružnog imetka, jeste u nas od pamtivieka razvijen.

Svaka obitelj ili pleme živila je združeno; više onakovih zadruga sačinjavalo je »naselje«, te su tako nastala prva pojedina selišta; a iz više selištah — selâ, mjesta i t. d.

Još u vrijeme dolazka Hrvatah, bilo je u svim krajevima dosta šumâ. Jedino oko gradovah i tvrđjavah bile su šume izkrčene; dočim po prostranim krajevima krčene su šume, za vrijeme razvoja i selitbe naroda t. j. za pojedina »naselja«, od kuda su se sve dalje, kako rekosmo, razvijala sela, mjesta i t. d.

Naš narod bavio se je od vajakada, pa i danas, stočarstvom i ratarstvom. U prvom ali redu bilo je stočarstvo glavna grana privrede starih Hrvata. Po prastarim šumama širila su se stada, a razštrkane kolebice po šumah, bile su prvo utočište naših pradjedova. Stada su pasla većinom zajednički, kao što je to i danas običaj!

Još za vrijeme Rimljanah bila je u Hrvatskoj cestovna mreža razvijena; ona je presjecala šume i spajala razne gradove kao Castaviu, Tersatum, Tergestum, Sisciu, Celeu, Sirmium, Mursu, Salonu i t. d.

Ta cestovna mreža pridržana je i kasnije, dapače uzdržala se u glavnom i do danas, uz nju su se većinom i podizali gradovi, tvrđje, sela i slična »naselja«. Dakako da je toga mnogo razštrkano bilo i po šumah. Ceste su jedino prekidale sklop i suvislost šumah. Kada se je ali počelo razvijati stočarstvo i ratarstvo, tada je odpočelo i prvo krčenje šuma. Od hrvatskog

mora ovamo, počela se je zemlja sve više napučivati (?), a to je i prvi korak krčenju šumah i osnivanju selah.

Uživanje šume, bilo je tada slobodno, zašto ćemo spomenuti onu poznatu: »koliko bi komu drva trebalo, toliko bi si po volji i po izboru u susjednih šumah posjekao i izradio. Ta šuma je rasla, dok je čovjek spavao, a narod ju smatraše obćim darom božjim, poput vode«.

Uz drvo davahu šume djedovom našim ipak još i ine koristi. a to prije svega žirovinu i pašu. Buduć pako, da je u zatvorenih šumah slaba paša, to si je narod prebirajući sjećom šume na daleko po malo stvarao žirovnjake, pašnjake i livade«.

Usljed raznih zgoda i nezgoda u Hrvatskoj, ako se i jesu mienjale političke prilike, narod se u svom životu, radu i čuvstvu i t. d. nije promjenio sve do danas.

Istina Bog, sa kulturom kreće naprvo sve u životu. Tako je u ratarstvu i stočarstvu. Nu u glavnom kako je u početku bilo, tako je i danas. Bez šumah i pašnjakah ne ima zajedničkog uživanja drva, paše, žirovine i t. d. Bez krčenja šumskog tla ne povećava se površina tla oranice, pašnjake i livade i t. d. To je prije bilo, a i danas. Oboje, naime stočarstvo i ratarstvo ima dakle izvor u šumi i na šumištu. Razvojem političkih odnošajah u narodu, razvijali su se i razni stališki odnošaji. Kraljevi darivali bi mnoge šume vlasteli i plemićima t. j. odličnim porodicama, te su tako postala vlastela, plemići vlastnici zemaljah, a ovim opet bili su seljaci podložnici ili kmeti, a to je od vajakada seljak-ratar i bio. Dakako, kako gore iztaknusmo, pravo vlastnosti šuma mienjalo se je razvojem ratne sreće i političkih odnošajah, ali potrebe ratara-seljaka, u stočarstvu i ratarstvu — ne! Sve je danas, kao i prije! Zaposjednute komade oranica, livada i šumah, omedjašivali su si posjednici i zadrugari; dočim je zajednička imovina više zadrugah, selah, mjestah i t. d. bila slobodna za uživati dotičnim pripadnicima »naselja«, sela, mjesta i obćine.

Tako se je to od vajakada razvijalo, sve do u XVIII. i XIX. stoljeće. Od to doba, postaje nam slika šumskog gospodarstva i vlasništva sve jasnijom, a naročito glede zajedničke imovine.

Razvojem političkih prilika u našoj domovini, te usljed neprestanih ratovah i mienjanjem prava i ustava, postali su u t. zv. provincijalu vlastelini, plemići, biskupije i t. d. vlastnicima svijuh šumah, a u bivšoj Krajini država.

Za uredjenje posjedovnih odnošajah, izdavani su i u starije doba zakonic, štatuti i naredbe. Spomenuti ćemo nje koje.

God. 1214. zakon krčki.

» 1280. zakon vinodolski.

» 1388. krčki štatut o sjećanju drva.

» 1325. Istarski razvodnik posjeda.

» 1514. »Tripartitum« od Verböcziusa, uredjuje odnošaje i sjeću u šumah, te pašu.

» 1452. »Reservatno pravo« za vrieme mljetačke republike, koje se je protezalo na hrv. Primorje i Istru.

» 1452. »Obći šumski red« upodpunjen g. 1475. 1771., 1777.

Tako smo eto u kratko promotrili i predočili prvobitno stanje šumah i uživanje istih, kao i razvoj (zajedničke) imovine. Usljed raznih razprah, nesuglasicah izmedju vlastelina i kmeta, bila je država prisiljena, da posjedovne odnošaje i način uživanja zemljišta uredi. S toga ćemo početi razmatrati:

II. Prvo zakonito uredjenje.

Od neprocienjive je važnosti »urbarium« blagopokojne carice Marije Terezija od god. 1755. U IX. poglavjah ovoga zakona, uredjeni su odnošaji izmedju vlastelina i njegovih podanika. Idemo, da promotrimo one ustanove, što se odnose na našu razpravu.

II. del §. 3. propisuje glede zajedničke paše sljedeće: »za kmetsku marhu, na koliko prilika kotara dopusti, mora za dosta paše biti, iz kojega pašnika (svakako zajedničkoga) kmeti za voznu svoju marhu, znanjem i dopuštanjem gospodskim, nekoju stranu gojiti i prepovedati mogu (branjevina), tak vendar, da na takovoj za se odlučeni i prepovedani paši, i gospodska vozna, s nikakvim pak načinom, čreda more se pasti. Vu kojem pak kotaru paša bi tesna bila, onde niti s oranjem, niti s drugim načinom na menje se spraviti nesme«. To nam je jasan dokaz, da je mnogo prije »zajedničkih pašnjakah«, (šumicah, lugovah i t. d.) bilo, pak se ovim samo pravo uživanja uređuje i uzakonjuje.

§. 4. propisuje ustanove glede drvarije;

§. 5. propisuje ustanove glede gradje;

§. 7. propisuje ustanove glede žirovine u svih vlastelinskih šuma;

§. 8. sadržaje propise glede zajedničkih šuma kako sliedi:

»Ako bi se pak koje selo znašlo, koje bi svojega luga na hiže razdijeljenoga imalo i takovoga nadalje ladati željelo, iz takovoga luga (zajedničkoga svakako) drva za oganj i za zdanje, kak tulikajše za žirovinu, branje ruha iliti gubača, kmeti samo za svoju potreboću, prez svakoga gospodi podanka slobodno imali budu i t. d.« Evo prije 150 godina, uzakonjeno je »zajedničko uživanje paše i šume«. To je dokaz, da je mnogo prije »zajednica imovine« postojalala diljem ciele Hrvatske, kako je u uvodu ove razprave i spomenuto.

Proučimo li pitanje važni taj spis, to vidimo, da je »urbarium« bio od prevelike važnosti po daljni razvoj naših agrarnih odnošaja, a svi kasniji zakoni i naredbe, tičuće se šumarstva, temelje se na istom; imenito pako i razni zakoni najnovijega doba kao n. pr. zakon o segregaciji občinskih šuma i pašnjaka, zakon ob odkupu servituta, odkupu gornjih daćah ili gornica i t. d.; nije dakle ni čudo, da su ustanove urbarija, u pravom smislu rieči postale najpopularnijim zakonom

naroda hrvatskoga. Da se je »urbarium« i provadjati mogao glede šumah, izdan je god. 1769. zakon o čuvanju, zaštiti i uzgoju šumah.

Spomenuti ćemo samo one ustanove, koje se odnose na »zajedničke šume i pašnjake«, jer nam je to samo cilj.

§. 31. određuje: »znano je, da kmeti i podložnici . . . . , iz svojeh kmetskeh, ali občinskih, kak i gospodarskeh loz (šumâ) i t. d.«

§. 47. propisuje glede sječe i to: »kada kmeti vu lozah (šumâ) občinskih i t. d. »Ako pako loze občinske i kmetske tak velike i prostrane budu, da se na više let poleg rečenoga derv sečenja reda razdijeliti budu mogle i t. d.«

Ovo nam je jasno, da su t. z. »loze občinske« dosta prostrane i velike bile.

5. 50. određuje sadnju drva na svim praznim mjestima . . . »koje goder hiže stanovnik, . . . daklam pred hižum, za hižum, dvorištem, vertom . . . ali tratinami prazno i za sadjenje drv prikladno mesto najde . . . . . zasaditi bude moral«. Te tratine su svakako na mnogim mjestima današnji pašnjaci pored mnogih sela, mjesta i t. d.

§. 53. određuje glede pravednog uživanja zajedničke imovine t. j. »da loze nerazdelene, i mnogem skup ladavcem občinske vekšem talem opušćene bivaju i t. d.«

Tako smo predočili najstarije podatke, glede »zajedničke imovine — šume i paše«.

To su prvi izrazi, odkuda su postale današnje zemljišne zajednice u t. z. provincijalu. Pošto je razvoj prava vlasništva i posjeda šumâ u bivšoj krajini i provincijalu raznolik, to ćemo i mi ovu razpravu razdijeliti u dva diela.

III. Razvoj i uređenje urbarskih odnošaja u t. zv. provincijalu

a) Prvi urbarski zakoni.

Vidili smo, da je prije spomenuti »urbarium« prvi zakon o uređenju urbarskih odnošajah. Istina Bog izdana je jedna

naredba i god. 1737. ali se nije obdržavala po vlastelinima. Nu urbarium od g. 1755. vriedio je samo za Hrvatsku, dočim je za Slavoniju izdana naredba god. 1756. Uvedbom tih »urbariuma« odpočela je »mjera selišta i ustanovljenje veličine istoga, te uredjenje dužnosti i prava skopčana sa istima«; a uredjene su i obćine. Tu je prvi početak ustanovljenja »selištnosti«; koje se je mjerilo po veličini »naselja« — »sela«. — Po ovoj izmjeri nastalo je 1, 2 i više selišta, ili prema veličini površine i manje, do $\frac{1}{8}$ selišta. God. 1773., 1780. i 1791. izdane su ponovno carske naredbe, kojim se prije izdani urbarialni propisi ustaljuju i prilagodjuju odnošajima. — Dakako, da su i za pojedine važnije slučajeve izdani posebni propisi, pošto je uvijek bilo trvenja izmedju vlastelina i kmeta ratara. Od velike je važnosti naredba od g. 1791. da se seljak seliti smije. »Slobodan je postao!« Tu je leži početak, da su se kmetovi iz svojih »naselja« seliti počeli u hrpe, te je više za drugah (obitelji) došlo skupa, pak su tako počela postajati sela. (?) Pored sela, mjesta i t. d. bilo je svakako i »zajedničkih pašnjakâ i šumâ«. Ovi odnošaji trajali su do g. 1836.—1848. t. j. važili su sve do tada prvo izdani »urbarski zakoni« i propisi, premda različiti za Hrvatsku i Slavoniju. Od to doba počelo se je sve — prema okolnostima — mienjati preudešavati i popunjivati.

b) Zemljištno uredjenje.

God. 1836. odpočelo je uredjenje zemaljah i selištah; dočim je i ostalo pravo kmetova na drvo i ine užitke uredjeno u vlastelinskih šumah. Zakonskim čl. VI. i X. od god. 1836. izdani su shodni zakoni, propisi i napatci glede »uredjenja zemaljah«. Tim »uredjenjem« odpočela je i prva komasacija zemljišta. Cielu posjed podložnikah — kmetovah — izmjeren je i veličina selišta ustanovljena je. Sve vrsti kulturah razvrstane su u rudine, parcele su brojno popisane, površina izračunana je i tako je osnovana neka vrsta — katastrâ. Ovomu uredjenju služio je za obću podlogu »zemljarinski provizorij« od g. 1819.

do 1821.; dočim je stalni uveden god. 1849. Obnovljena je g. 1860.—1864. katastralna izmjera i procjena zemaljâ; dočim je procjena još nadopunjena zak. čl. VII. od god. 1875.

Usljed ovog »zemljarinskog uredjenja«, izlučeni su zajednički objekti, koji su vlastnost urb. obćinah, selah, mjestah i t. d. Naročito godine 1840—1845. izlučeni su tada pašnjaci u Slavoniji, obrašteni većinom raznim drvom, a ponajviše cienjenim hrastovim, (ti su hrastovi kašnje liep dohodak dali). Nizine pako kraj selah sačinjavale su močvare, trstike, bereke i t. d. a većinom vlasnici su istih urb. obćine, odnosno bližnja sela. To mi je poznato iz prakse, naročito dok sam u Podravini službovao (Dol. Miholjac, Osiek). S toga podpunim pravom tvrditi možemo, da su na mnogim mjestima pašnjaci mnogo prije izlučeni, nego li je provedena segregacija šumah. To se je dogodilo prigodom »zemljar. uredjenja«.

I tu leži postanak mnogih zemljištnih zajednicah. Čim je prije koje vlastelinstvo svoj posjed i posjed seljaka-kmeta uredilo, tim su bili bolje uredjeni pravni odnošaji, a odnosna urb. obćina, selo i t. d. moglo je nesmetano uživati i uredjivati svoj zajednički posjed, pašnjak ili šumu.

Spomenuti moramo saborske zaključke od god. 1848., koji su mnogo doprineli, da su se odnošaji izmedju vlastelina i kmeta-ratara uredili.

Zak. čl. XXVII. ukida robotu. Zak. čl. XXVIII. uredjuje prava drvarine, pašarine i žirovine, kao i shodna glede uzgoja i uzdržavanja šumah. Saborski zaključci od g. 1848. u mnogom su poboljšali stanje seljaka-ratara! Iz cieloga ovoga razlaganja proizlazi, da je obći zajednički posjed već više stotina godina prije postojao na mnogim mjestima.

c) Segregacija šumah i pašnjakah.

Provedenjem segregacije izmedju vlastelina i seljaka, odštećuje se seljak za sva podavanja »zemaljskom gosponu« (ili inim vlasnicima zemljišta), to jest izlučenim djelovima same šume ili šume i pašnjaka, odštećen je on za »pravo služ-

nosti drvarije, žirovine i paše u vlastelinskih šumah. Za sva vremena izlučeni su segregacijom drvarinski i pašarinski djelovi bivšim podanicima i kmetovima. Evo tu je pravi prvi postanak mnogih zemljišnih zajednicah u Hrvatskoj i Slavoniji! Cielokupno uredjenje, segregacija, provedeno je na temelju carskog patenta od 17. svibnja 1857. (zemalj. vladin list I. razdiel komad XIX. 1857.). Pošto je ovaj patent od velike važnosti po postanak i razvoj zem. zajednicah, idemo da ga pobliže sa našega stanovišta predočimo i promotrimo.

Cieli car. patent razvrstan je na 4 odsjeka, a sadržaje 42 paragrafa:

I. odsjek sadržaje: »Propise kako se urediti imadu zajednička ona posjedna razmjerja, koja postoje medju njegdašnjimi gospoštinama i bivšimi njihovimi podložnici i podanici«.

II. odsjek sadržaje: »O komasacijah i o novom dieljenju posjedah«.

III. odsjek sadržaje: »O sudovih, koji će obavljati uredjivanje iliti regulaciju razmjerjah posjednih«.

IV. odsjek sadržaje: »O postupku kod sudovah urbarskih«.

Za nas je od velike važnosti I. odsjek sa svojih 12 paragrafah, dočim ostali odsjeci propisuju sudovanje, uredovanje i cieli postupak konačnog uredjenja. S toga ćemo donieti njekeje paragrafe u cielosti, ili pojedine odlomke istih.

§. 2.

»Pašnjaci imadu se odcijepiti i urediti po postojavih zakonih urbarskih. Grmlje (Gestrüppe), kojim su se ljudi do sada koristili kao pašnjakom a ne ujedno kao šumom, ima se smatrati kao pašište. Ovim uzakonjena je i priznato, da je: »do sada« bilo zajedničkih pašnjakah t. j. da je »zajednička imovina« postojala mnogo prije urbarskog uredjenja i segregacije!

Nadalje propisuje ovaj paragraf: »Gdje su ljudi imali pravo pasti marhu svoju u šumah gospoštinskih . . . ondje se

»u to ime u smislu zakona §. 3. VI. 1836., doznačiti imade iz ukupnosti šumah . . . ili iz drugih zemaljah . . . Tim je dokazana naša tvrdnja u »obćenitom dielu«, da je blago slobodno paslo po šumah.

§. 3.

»Pašnjak, koji je zakonito jur već odcijepjen, ili koji u buduće putem zakonitim odcijepjen bude, tako i šuma i trstik, odcijepljeni u smislu zakonah, podpuna su svojina bivših podložnikah i t. d.«

§. 6.

»Što se tiče odkupa onih koristih, što su ih bivši podložnici po zakonu imali iz šumah njegdašnje zem. gospode (pod kojimi medjutim nerazumjevaju se šume one, koje su već uslied §. 19. našega patenta od 2. ožujka 1853. postale vlastnina njihova) imadu u tom obzira valjati propisi sljedeći: »Gdje se bivši podložnici po zakonu drvare iz šumah gospoštinskih, ima im se umjesto toga odcijepiti primjeren diel iz onoga ukupa istih šumah, koji im je po zakonu do sada služio za drvarenje. . . »Svaka stranka imade u onom dielu šume, koji je za nju odcijepjen i odredjen, podpuno pravo na koristi šumske, nego se ima držati propisah šumsko-redarstvenih!« . . .

§. 7. propisuje »kolik je prostor šumski potrebit, da se namiri ono, što je pronadjeno, da bivšim podložnikom pripada. Pripadnost šume može se odmjeriti od ½ jutra i ne više nego 6 jutara po 1600⁰, a prema okolnostima i više, a podnipošto preko 9 jutararah. »Može se odmjeriti i manje, nego poldrugo jutro. Nadalje valja paziti na to, da šumski dielovi, odcijepljeni za podložnike, budu takovi, da se oni uzmognu iz istih postojano drvariti«.

§. 8. propisuje »da se ima i za duhovnike i školnike (učitelje) odcijepiti diel šume«.

§. 9.

»Šuma, koja po propisih ovih odciepljena bude na korist bivših podložnika, ima se smatrati kao šuma obćinska i treba pod nadzorom vlastih političkih nastojati oko nje i obradivati ju polag propisah, koji za takove šume obćinske jurve postoje ili koji još izdani budu. Šumski die-
lovi odciepljeni duhovnim pastirom i učiteljem, imadu se uzeti k šumi obćinskoj«.

§. 10. odredjuje... »da će se uživanje primjerenim načinom proračunati, a tako isto ustanovit će se, kako, gdje i u koje će doba bivši podložnici tu stalnu godišnju količinu drva dobivati«.

§. 11. odredjuje glede uživanja trske... »Gdje je stanovit dio trstita budi obćinam budi pojedinim podložnikom polag selištah njihovih doznačen bio iznad pristojećih im zemaljah urbarskih, i za izklopnu njihovu porabu, postaje ta podpuna vlastnina njihova«.

Napredkom kulture, jesu već danas mnogi »trstici« odvodnjeni i posušeni, pak sada služe kao pašnjaci, s kojima su od vajakada u suvislosti i bili. To se jako liepo opaža u cijeloj Podravini. Usljed segregacije izlučeni »pašnjaci, šume i trstici« sačinjavaju danas u bivšem provincijalu imovinu urediti se imajućih zemlj. zajednicah. Segregacija provedena je kod nas putem nagode ili putem dugoljetnih parnica. Gdje je nagoda uspjela, tu su brzo odnošaji uredjeni.

Tako primjerice provedena je segregacija većinom putem dobrovoljne nagode god. 1860. i 1861. u »Valpovštini« (prije vlastelinstvo blagopokojnog baruna Prandau*), konačno dovršene su tamo segregacije »putem nagode« do god. 1866. Tamo su odmah nakon izdanog carskog patenta sve radnje preduzete, da je dobrovoljna nagoda glede »izlučenih šumah« uspjela. Pašnjaci su ali na mnogim mjestima mnogo prije izlučeni i to već prigodom »zemljarskog uredjenja«. Gdje su ali parnice

* Vidi »Šumar. list« za mjesec siećanj g. 1898. strana 11—28.

nastale, tu je kasno do segregacije došlo. Razne parnice te vrsti dokrajčene su u novije doba; a gdje-gdje su još u tečaju. Da je parnica na štetu šume i šumskog gospodarstva bila, ne treba nam tek dokazivati. U novije doba, provadjane su segregacije na mnogim mjestima, pomoću »brachiuma« i t. d. Jedva su se ipak i u tom pogledu odnošaji popravili i uredili. Kako u uvodu rekosmo, segregacijom šumah i pašnjakah, nastale su mnoge naše zemljišne zajednice. Sada će promatrati sliedeće:

d) Uprava, nadzor, uživanje i čuvanje izlučenih obćinskih šuma i pašnjakah.

Čim je god. 1857. izdan napred spomenute carski patent i razaslan 24. lipnja iste godine o izlučenju šumah i pašnjakah bivšim podložnima, poskrbila se je drž. vlast, da izda zakon, kako da se ono dobro čuva i upravlja. Carski patent od 24. lipnja 1857. izdan i razposlan 14. kolovoza 1857. — glasi u uvodu; »Budući je želja Naša, da se osobita ona obramba vlastnine, uzdržavanja i obradivanja šumah i nasada šumskih (Holzpflanzungen) i t. d.« Stoga se podpunim pravom kazati može, da se ovaj carski patent proteže na sve šume i šumom obrasle pašnjake. Ovim patentom, uveden je »šumski zakon« od 3. prosinca 1852. kod nas i stavljen u kriepost 1. siećnja 1858. To je »šumski zakon« koji i danas kod nas vriedi, i na kojem se celokupno uredjenje šum. gospodarstva i uprave temelji. Cesarski patent od 24./VI. 1857. sadržaje V. članakah, a tada sledi »šumski zakon«. Za našu razpravu biti će od važnosti, kada spomeno §. 1. š. z.

§. 1. Šume ili lugovi diele se:

- a) na lugove državne i t. d.;
- b) na šume obćinske t. j. takove lugove i nasade od drva, koji su vlasništvo obćinah — gradskih i seoskih; zatim
- c) na šume privatne i t. d.

Za nas je od velike važnosti toč. b) §. 1. š. z. Za bolje shvaćanje same stvari, donjeti ćemo izvadak iz originalnog njemačkog

teksta — koji glasi: §. 1. toč. b) »in Gemeindewälder d. h. solche Forste und Holzpflanzungen, welche der Stadt- oder Landesgemeinden gehören«. Pojam »Forste und Holzpflanzungen« obuhvaća sve občinske šume, šumišta i sve drvom obrasle površine, a naročito pašnjake koji gradskoj ili selskoj občini pripadaju. Zakonodavac imao je pred očima »občinske šume«, koje će se putem segregacije izlučiti, ali kriepost istoga patenta proteže se i na sve ostale površine obraštene drvom — pašnjake — koji su već i mnogo prije postojali; a zajednička su vlastnost grada ili sela. To i opet učvršćuje naše tvrdnje u uvodu spomenute.

O obćem šumskom zakonu ne ćemo na dugo razpravljati, jer su sve ustanove svakako dobro poznate. Odjel I. šumskog zakona govori »o gospodarenju šumskom«; a naročito §§. 9.—17. š. z. sadržaju sve propise, kako se ima gospodariti sa šumami, na koje se proteže toč. b) §. 1. š. z. Naročito propisuje §. 18. š. z. kako se ima postupati u slučaju prieporah, parnicah i t. d.

Bog zna kakova bi sudbina stigla segregacijom izlučene občinske šume, da nije bilo §. 21. š. z., koji glasi: »Obćinskih šumâ nije u pravilu slobodno dieliti«. Gdje — gdje samo, dozvoljena je dioba. Ovoj zakonskoj ustanovi imademo jedino zahvaliti, da imademo danas šumah i šumom obraslih pašnjakah, koji sačinjavaju dobru i veliku imovinu zemljišnih zajednicah. Zakon bio je tu; ali teško je bilo bez osoblja koje bi zakon provadjalo. — §. 22. š. z. donša liepe propise glede lugarah i šumarah. — Istina Bog, svagdje su postavljeni lugari za obć. šume, ali domaćih šumarah Hrvatah bilo je malo. Što je u inozemstvu šumarah svršilo, otišlo je većinom krajiškoj upravi, dočim je u provincialu u tom pogledu slabo bilo. Kod samih vlastelina bili su većinom upravitelji šumah, iz tudjine nadošli, špani, lugari, lovci. Dakako bilo je i riedkih častnih iznimakah. Pored takovoga stanja stvarih, bilo je kod nas dosta slabo glede uprave i gospodarenja občinskih šumah. — Ipak krenulo je i u tom pravcu kod nas na bolje.

Naredbom vis. kr zemalj. vlade od 4. ožujka 1871. br. 2144. uredjeni su kod nas odnošaji ob upravi, gospodarenju i uživanju občinskih šumâ u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji

Ta »privremena naredba« vriedila je skoro četvrt stoljeća (do 1894.). Na temelju iste, uređivana su šum. gospodarstva; crpljene su sve koristi po suovlaštenicah; namještano je šumsko-upravno i lugarsko osoblje. Ne ima bivšeg »urbar občinskog šumara«, koji ne bi poznao potanko sve ustanove ove »normativne naredbe«. Svaki se dobro sjeća tog jedinog šumarskog oslona i utočišta! Ipak — ali, moramo toj naredbi zahvaliti, da je šumsko gospodarstvo uređivano i šuma uzčuvana, te time osigurana imovina zemljišnih zajednicah.

Spomenuti ćemo ipak razdieljenje ove naredbe:

- a) uprava i gospodarenje u obće;
- b) šumarsko i lugarsko osoblje;
- c) uživanje občinskih šuma;
- d) glavna ustanova.

Naredba obuhvaća 50 §§. Spomenuti ćemo zadnji §. 50. »Sve ustanove šumskog zakona od 3./XII. 1852., koji je cesarskim patentom od 24./VI 1857. za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju uveden, ostaju u podpunoj svojoj krieposti i imadu se do dalnje odredbe svestrano i točno obdržavati«. Obćeniti šumski zakon i ova naredba, jesu — kako rekosmo, u provincijalu služile za glavnu podlogu gospodarenju, čuvanju, nadzoru i uživanju »izlučenih občinskih šumah«. Preustrojstvom i razvojem političke uprave uredjeni su donjekle i odnošaji šumskog gospodarstva i uprave u Hrvatskoj i Slavoniji i to zakonom od 5. veljače 1886. o upravnih odborih, te o ustroju županijah i uprave u kotarih. Godinu 1886. možemo uvrstiti po šumarstvo — kao godinu »daljnega napredka«, koji je osnovan na novom zakonitom temelju. Nu zlatnim slovima ostati će u historiji upisana po šumarstvo god. 1894. Ova godina ostati će i po obće narodno gospodar-

stvo neizbrisiva, jer je u Hrvatkoj šumarstvo
dobilo u svakom pogledu stalni zakoniti temelj
i pravac.

II. Zemljištne zajednice, njihov postanak, razvoj i uredjenje.

Piše **Gašo Vac**, kr. kot. šumar.

U »obćenitom dielu«, predočili smo cienjenim čitateljima, obći razvoj šumarskih prilika u našoj domovini, naročito naveli smo primjere, kako su nastala »naselja«, sela, mjesta i t. d. a prema tome, kako je postala i razvijala se »zajednička imovina«.

U uvodu smo iztaknuli razliku između t. zv. provincijala i bivše Krajine.

Pak pošto smo predočili odnošaje u t. zv. provincijalu, to prelazimo na:

IV. Razvoj i uredjenje odnošajah u bivšoj Krajini.

U povjestnici Hrvatah, o crtano je sve, što se odnosi na seobu hrvat. naroda i dalnji razvoj stvari u našoj domovini.

Povjestnica, ta vječna istina, poznata je svakom naobraženom stručnjaku u glavnim crtama. O tome ne ćemo ni razpravljati.

Nu ipak, kada o »Krajini, toj našoj krvavoj haljini« razpravljamo, moramo poseći i za povješću. Moramo predočiti postanak Krajine, razvoj i dalnje uredjenje.

Naročito dobro nam je došlo djelo; »Die Militärgränze und die Verfassung«. — Ili: »Eine Studie über den Ursprung und das Wesen der Militärgränz-Institution und die Stellung derselben zur Landesverfassung von Og. M. Utiešenović*.

Jedan dio naše domovine, naročito južni, bio je od vjeka kada opredieljen, da bude na braniku celoga carstva i srednje Europe. To je bivalo kroz više stoljećâ!

* Preporučamo svakomu, da to djelo prouči.

Kada se je ali Turčin pojavio na balkanskom poluotoku, pak kada mu je sve dalje »bojna sreća« poslužila, oćutile su sve države potrebu, da valja toga deliju hrabro doćekati. Tako je bilo i kod nas.

15. lipnja 1389. god. odlučeno je na »Kosovom polju«, da su i ostale zemlje kasnije oćutile snagu turskoga ozužja.

Nakon pada Srbije, Bosne i Hercegovine, došao je red na Slavoniju, Hrvatsku i Ugarsku; dapaće na Štajersku, Kranjsku, a konaćno i na sam carski grad Beć (1529. g.).

Pored takovoga stanja stvari, nije ni ćudo, da je ciela država bila neprestano na oružju, da je cielo carstvo bilo jedna vojarna. Puška i mać, zamienila je ralo i motiku. — Źalostno!

Ravna Slavonija, bila je odavno plienom pohotnog Turćina, dok se je ali goroviti dio Hrvatske neprestano borio, naroćito dielovi od Jadranskog mora do rieke Une i Kupe, te izmedju rieke Save i Drave — suzbijali su navalu iz Bosne.

To je bila hrvatska samo-obrana, »pod vlastitim vojvodama«. Nu s vremenom došle su i carske ćete u pomoć.

Godine 1675. osnovano je za hrvatsku granicu: »ewiges und immerwährendes Generalat«.

Tu je prvi poćetak granice (Krajine) t. j. kada je nje-maćki upliv poćeo cvasti u Hrvatskoj!

Godina 1575. jeste prvi poćetak, da je Krajina osnovana!

Po vojnićtvu zaposjednuti dielovi Hrvatske i Slavonije (na bivšoj granici), podpadali su neposredno pod vojnićku upravu i nadzor; bez da se je u tome pitao hrvatski ban, sabor i t. d.

Usljed samovoljnog mješanja vojnićtva u upravne stvari, resignirao je tadašnji ban (god. 1578.) na ćasti, kojega poslije bana »Christopha Ungnada« zamjeni hrabri Tomo Bakać — Erdödy (1583.).

Pravo kaže Utiešenović: »Mit diesem ersten Versuche der Einmischung in die Landesverwaltung, nun begann die selbstständige Organisirung der Militärgränzländer, um daselbst ein Militärinstitut zu bilden!

I tako je i bilo.

Jedan dio naše domovine odćiepljen od majke svoje, upravljan je sve do u novije doba — samostalno, sve po vojnićku. To je kratka povjest postanka, te toli »slavljene granice«. Ne ćemo se dalje upuštati u povjestno razlaganje, mi smo htjeli predoćiti samo postanak granice, a sada nam je prieći na samu razpravu t. j. vidit ćemo, kakovi su bili:

a) Stari zakoniti propisi.

Pod vojnićkom upravom mjenjali su se razni sistemi; prilagodjivalo i preudešavalo se je sve, samo da se hrvatski narod priući njemaćkom jeziku, komandi i vojnićkom životu, možemo za pravo reći, bivša Krajina bila je jedna vojarna!

Za vrieme blagopokojne carice Marije Terezije izdani su za upravu i pravo g. 1754. »Gränitzrechte«, kojim se sudstvo organizira, kao i pravo i dužnosti Granićara uređuju.

Spomenuti ćemo nekoje propise toga važnoga zakona:

1. Sva zemljišta (svakako i šume i pašnjaci) u Krajini jesu »krajićsko-vojnićka-dobra« (Militärgränzlehen), koja su Krajišnicima dana na bezplatno užívanje — uz vojnu dužnost, u domovini a i izvan domovine!

2. Nasljedna prava prelaze i na zakonite nasljednike; sinovi izkljućuju kćeri.

3. Više sinovâ sliede na jednake dielove; a mogu se samo onda dieliti, ako je posjed tako velik, da svaki od svog diela dužnosti vršiti može.

4. U slućaju pomanjkanja nasljednikâ, spada dotićeo dobro pukovniji, u svrhu ponovnog nadjeljenja. Testamentarnih nasljednika ne ima.

5. Tko nepodpada vojnoj sudbenosti, ne može ništa posjedovati u krajićskom okružju.

6. Kod svake kuće i dobra jeste najstariji ćlan glava obitelji i t. d.

7. Javne radnje moraju Granićari bezplatno obavljati.

8. U kotaru regimente, mora svaka kuća sama svoje vojnike obskrbljivati.

Art. I. §. 3. »Gränitzrechte« imade i ostalih propisah, kojim se ali narod prilagoditi nije mogao. Jedino je svagdje važno: »Volja i vojnička komanda«.

Pošto ustanove »Gränitzrechta« nisu odgovarale potrebama naroda, uveden je godine 1783. »Kantons-System«. Uprava zemlje, odijeljena je bila od vojničke uprave! Dakako ali, da su jednoj i drugoj upravi bili na čelu časnici. Jedina je razlika ta, da su vojnici imali svoje poglavare i posebne propise; dočim su ostali nevojnici podpadali drugoj upravi u političko-ekonomičnom pogledu.

God. 1787. uredjeni su kotari po regimentah.

Radi raznog trvenja, ukinut je god. 1800. »Kantonski-System«, te je opet sve došlo pod komandu svake pojedine regimente, t. j. uvedena je absolutna vojnička vlast!

Uprava u Krajini neprestano je zapinjala. dok nije dobio nadvojvoda Karlo nalog, da cielu zemlju iztraži u svakom pogledu i svoj predlog da stavi. — Svatko je imao pravo, da predloge i sve mane uprave, neposredno predloži nadvojvodi. — U svrhu proučanja naroda, običajah i potrebah izaslani su po cijeloj zemlji pouzdanci i t. d.

Nakon temeljitog proučanja, izdao je car Franjo I. 7. kolovoza 1807. bez sabora:

b) Temeljni krajiški zakon.

Ovdje leži temelj daljnjemu razvoju svih stvari u bivšoj vojnoj Krajini!

Naša razprava počima za pravo razmatranjem ovog »temeljnog zakona«, koji je donjekom osnovan na »Gränitzrechtu«.

Idemo malo, da promotrimo ustanove toga zakona.

Točka 1. Cielokupno vlasništvo zemaljah u Krajini, jeste vojno dobro (Militärlehen), na koje posjednik — s obzirom na vrhovno vlasništvo cara — uz izvršivanje krajiških dužnostih, imade neprestano nasljedno pravo uživanja.

Toč. 2. Svi krajišnici bez iznimke — koji oružje nositi mogu — podpadaju osobno ratnoj dužnosti u domovini i izvan domovine.

Toč. 3. Uredjuje odnošaje života naročito zadružnog.

Toč. 4. Pravo granice na razvoj obrta, trgovine i znanosti bude sistematično skućeno i na minimumu svedeno.

Toč. 5. Krajiško žiteljstvo moralo je podavati za javne zavode bezplatno u godini: za svaku ral oranice i livade jedan dan težaka rućnoga, a za pol rali vozno blago.

Toč. 6. Propisuje kako se ima porez plaćati i t. d.

To su nam glavne toćke »temeljnog zakona«.

Država jeste vlasnik svijuh zemaljah, dakle i svijuh šumah i pašnjakah!

Narod uživao je po miloj volji šumu. Podpunim pravom možemo reći, da je narod bio noć i dan u šumi, jer su mnogi imali svoje »stanove« u šumi, gdje je blago prehranjivano i zimovalo. I mnoga naselja, selišta, pojedina kućišta bila su tada raštrkana po ogromnim šumama. Daljnim razvojem i uredjenjem uprave, bili su prinudjeni seljani, da se iz šuma sele na jur zasnovane cestovne mrieže, te su tako nastala mjesta i sela.

Sa uredjenjem t. zv. »Gränzverwaltung-a« reskriptom od 30. ožujka 1808. po vojnićkom načelu, uredjena je uprava kumpanijskih kotara i pukovnijah. Svagdje bio je častnik na čelu. Glavno sielo bilo je u t. zv. štopu — Staab. Generalkomanda bila je tada u Zagrebu i Petrovaradinu. U Beću kod t. zv. »Hofkriegsratha« bilo je odlučivano glede političko-ekonomičkih stvari granice.

Daljje uredjenje granice ne ćemo razglabati, već predjimo na šumarstvo.

Država kao vlasnik šumah imala je i prihod iz istih, a taj se sastojao iz taxe za raznovrstno gradjevno i gorivno drvo, za žirovinu, pašu, šišku, prepelarenje i smolarenje.

Država unovćila je šumu, gdje je mogla. U tu svrhu osnovani su drvodvori i to u Kraljevici, Jablancu, Sv. Gjurju, Sv. Ambrozu kod Senja i Pivilah.

Još za vrijeme »kantonske uprave« (g. 1787.) uveden je u Krajini »šumski red«, koji je prihvaćen kasnije i u »temeljnom zakonu«. Sve krajiške šume podpadale su pod upravu i nadzor zaoto posebno postavljenog šumarskog osoblja. Šume smatrane su kao posebni gospodarski objekt države.

Za nadzor i upravu šumah postavljeni su: ravnatelj, »Waldbereiteri« okonjeni lugari i t. d.

Gospodarstvo i potrajnost šumarenja u Krajini, osnovano je na »prihodu kameralne taxacije«. »Hofkriegsrath« izdavao je u svemu naloge, naputke i t. d.

Procjena, izmjera, omedjašenje i t. d. šumah preduzeta je u cijeloj Krajini. Izmjerom ustanovljena je površina šumah sa 1,312.417 ralih. Zaista ogromna površina!

Prigodom ove izmjere, izostavljene su površine pašnjakah, šumah i lugovah — pored selah i naselja.

Ovo je služilo za pašu blaga i za namirenje manjih kućnih potrebah. — Zato nalazimo kasnije sve ove površine unešene kao: »Gemeinde-Gut«, »Gemeinde-Wald«, »Gemeinde-Hutweide« i t. d.

Tu nam je postanak, današnjih zemljišnih zajednicah!

Država arondirala je i omedjašila, sve velike komplekse šumah, za uredjenje šum. gospodarstva. Sve manje komplekse šumah i drvom obraslih pašnjakah okolo selah i mjestah, te u neposrednoj blizini istih, ostavila je državna vlast na uživanje krajišniku — seljaku-rataru! Ta to mu zamčuje i §. 1. ovoga zakona, jer su svi vršili dužnosti Krajišnika. Država je vlasnik svega. a Krajišnik je samo uživatelj tla i plodinâ.

Krajišnici imali su sve besplatno u držav. šumah. Nu ipak je država uvela cienik za sve šumske proizvode, koji je kasnije važio i za Krajišnika. Taj cienik proglašen je na temelju §. 110. »temelnog zakonika«. Tko nije Krajišnik plaćao bi dvostruko.

Onda je opet uveden porez na oranice, livade, voćnjake i vinograde. Nigdje se ali ne spominje porez na »zajedničke pašnjake, šumice i lugove« dotičnoga mjesta ili sela.

Oprošteni su bili dakle od plaćanja poreza ti pašnjaci i šumice! Temeljni zakonik nadopunjivan je kasnije s raznim naredbama i naputcima. Spomenuti ćemo nje koje:

Odpisom od 9. koloveza 1820. g. određeno je, kako valja postupati kod prodaje drvâ po šumskoj taksi.

Odpisom od 3. studena 1827. određeno je, glede obračunavanja jedrine stabalâ.

Odpisom od 31. ožujka 1831. i od 29. listopada 1838. određeno je shodno glede doznake drvâ.

Odpisom od 5. ožujka 1825. određena je globa za šumski prekršaj i kvar; a odpisom od 20. svibnja 1829. dozvoljena je tjelesna kazna za šumski kvar.

Odpis od 5. svibnja 1836. propisuje rok pašarije u šumah, a odpis od 16. lipnja 1834. propisuje glede skupljanja i prodaje šiške.

18 studena 1839. izdan je: »Šumarski naputak za Krajinu«. Ovaj naputak sadržavao je sve u sebi, što se tiče uprave gospodarenja i uživanja krajiških šumâ.

Temeljni zakonik bio je u krieposti sve dotle, dok nam nije nadošla poznata

Godina 1848.

U t. zv. provincijalu, bio je seljak-ratar kmet; ali u ovoj godini postao je »slobodan«.

Krajišnika-rataru ali vezala je još dužnost, označena u §. 1. temeljnog zakona.

Prava na šumske užitke i pašu, bila su vremenom jako skućena, te je Graničar već zdvajati počeo.

Usljed razvoja političkih odnošajah, sazvan bude sabor u Zagrebu. — Krajina i provincijal, poslali su svoje zastupnike. Izmedju zaključaka sabora kraljevinah Hrvatske i Slavonije iz g. 1848., donosimo one, koji se odnose na našu razpravu.

§. 12. propisuje: Obćinski pašnjaci (Gemeinde hutweiden) jesu vlastnost obćine. Isti mogu se u sporazumku sa celom obćinom: prodati za korist obćine ili u zakup dati; ili onima koji zemljište trebaju pokloniti; ili drugim potrebnim obćinama na uživanje prepustiti.

To sve potvrđuje naše uvjerenje, da je »obćinskih zajedničkih pašnjakah« bilo mnogo prije, nego li to mnogi misle!

Prema tadanjim kulturnim okolnostima s potpunim pravom zaključiti možemo, da je većina tih pašnjakah obraštena bila drvom, t. j. da su sačinjavali šumice i lugove.

§. 13. glasi: Krajiške šume jesu državna vlastnost Krajine, s tim uvjetom, da se bez dozvole obćinah (kao suvlastnikah) nikakova spekulacija tjerati ne može. U istinu imadu Graničari prema svojemu starodavnomu pravu besplatno gorivno i građevno drvo dobiti, izim u branjevinah. Branjevine imadu se u sporazumku sa obćinom opredieliti. Blago imade besplatnu pašu u šumah.

Deputirci iz Krajine podnieli su razne peticije na sabor, te su na iste stvoreni sljedeći zaključci:

K §. 13. novog Krajiškog zakona ima se dodati:

§. 1. određuje besplatno kupljenje kestenovog ploda u državnih šumah; nadalje, da je slobodno kositi i kopati besplatno paprad.

§. 2. Čistine u šumi, smatraju se kao šuma, pak se i na istima, besplatno smije kositi.

§. 3. Izvoz drva dozvoljen je svaki dan.

§. 4. Sječa bukavah dozvoljena je i ljeti.

§. 5. Tko nije Krajišnik, ne smije blago tjerati bez dozvole obćine u šume i pašnjake određene za krajiške obćine.

§. 6. Krajišnici smiju sa dozvolom obćine i regimentskomande, graditi stanove (u šumah) i u istih dapače stanovati.

§. 7. Izsječeni kutovi i krpe šumah (Waldaussprungswinkel) izvan humkah pored šumâ, mogu se prepisati Krajišnicima.

Evo jasnoga dokaza našoj tvrdnji, da je prigodom arondacije i izmjere državnih šumah, mnogo t. z. »Waldaussprungswinkel'a« pripalo obćini ili selu. Da je to pravo šumsko tlo, ne treba nam ni dokazivati!

§. 8. Ne smije se premetačina preduzimati po lugarih.

§. 9. Paševne i žirovne cedulje ukidaju se.

§. 10. Krajišnici smiju na vlastitom zemljištu podizati šume.

Utvrditi možemo, da je radi tadašnjega izobilja zemljišta, mnogo tlo obraslo šumom i kao takovo pripojeno »zajedničkom obćinskom dobru«. Da su nekadašnje zapuštene oranice obrasle šumom, dokazuju brazde, slogovi i t. d. Prigodom katastralnih izmjerah, uvrštene su ove površine kao obćinsko dobro.

§. 16. propisuje: Pravo besplatne drvarije, pašarije i žirovine, proteže se na sve stanovnike Krajine.

Ova zakonska osnova nije dobila previšnju sankciju; što je izraženo u carskim patentima od 4. ožujka 1849. naročito onom od 7. travnja 1850.

U svrhu uredjenja odnošajah u Krajini, izdan je 7. svibnja 1850. ponovno:

c) Novi temeljni zakonik.

Burne godine prodjoše i bude uveden »absolutizam«.

Pošto je svagdje red poremećen bio, to bude izdan jur spomenuti »novi temeljni zakonik« za cielu Krajinu. Na temelju ovoga zakonika, uredjeno je sve.

On je temelj dalnjemu razvoju šumsko-gospodarskih prilikah u nas; on nam je donekle izvor, iz kojega su nam postale imovne obćine (!) i zemljištne zajednice!

Idemo stoga, da poblize promotrimo, taj toli važni zakonik.

Isti je razvrstan na tri odsjeka, 7 poglavja, a sastoji iz 70 paragrafa.

I. odsjek sadržaje obćenite ustanove.

II. odsjek sadržaje: Prava i dužnosti Krajišnjikah u obće.

— Nadalje :

1. Poglavlje: O pravu na nepokretna dobra naposeb.
2. Poglavlje: O pravu Graničara, baviti se obrtom, trgovinom, umjetnošću i znanošću.
3. Poglavlje: O zadrugama.
4. Poglavlje: O vojnoj dužnosti.
5. Poglavlje: Radnje.
6. Poglavlje: Porez.
7. Poglavlje: Propis glede gradovah i trgovištnih mjesta u Krajini.

III. Odsjek odredjuje političko razdieljenje Krajine.

Uz Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo, jesu na zakoniku podpisani: Schwarzenberg, Krauss, Bach, Kulmer, Thinnfeld, Schmerling i Thun.

Sada ćemo pobliže promotriti one ustanove, što no se odnose na našu razpravu.

§. 11. Sva dobra krajišnjikah jesu — uz vršenje krajiških dužnostih — podpuna vlastnost krajiških zadrugah, uz stegedne odredjene ovim zakonom. Ovim se ukida §. 1. temeljnog zakonika od g. 1807.

Sada istom postao je naš seljak-ratar — graničar, vlasnikom zemljišta, kojega je od davnine posjednikom bio!

§. 16. propisuje: Zemljištni posjed krajiških kuća, dieli se na glavno obiteljsko dobro i pretečnine (Stammgut und Überland). Glavno dobro krajiške kuće sačinjavaju ona zemljišta, koja su svojedobno u gruntovnim knjigama kao takova unesena. — Ova sačinjavaju — pored stanbenih i gospodarskih zgradah — krajiško selište.

Isti paragraf propisuje nadalje, da se ovo selište razvrći ne može; da se obteretiti može samo do $\frac{1}{3}$ vriednosti; konačno propisuje glede diobe zadruge.

Pretečnine — suvišna zemljišta (Überland) sačinjava cieli ostali posjed krajiških kuća, koja se po postojećim propisima upravljati imadu.

Do gruntovnog uredjenja, ima ostati kod dosadanjeg razdjeljenja selištna pripadnosti.

Tom zakonitom ustanovom uredjeni su selištni odnošaji u Krajini, koje razdjeljenje ostalo je i za kasnija vremena.

Od velike važnosti jeste po našu razpravu §. 17. ovog zakonika, pošto je spomenut u uvodu ove razprave kod §. 1. zakona o uredjenju zemljištnih zajednicah. Stoga donieti ćemo ga u celosti, a glasi:

»Do sada po obćinama uživani pašnjaci jesu vlastnost istih«. Njima je prepušteno, da u pojedinim slučajevima naselenja ili obiteljske diobe, potrebito zemljište za kuću, dvorište i vrt dadu bezplatno ili za novac iz pašnjaka.

Dioba ili inako otudjenje pašnjaka po obćinama, može uzsljediti samo zakonitim putem.

O poreza oproštena i odpisana napuštena neplodna tla, pripadaju dotičnoj obćini, ako nebudu u roku od 2 godine — od dana proglašenja ovoga statuta — zatražena od prijašnjega vlasnika ili zakonitih im nasljednikah, te porezu podvržena.

Evo ovom zakonskom ustanovom uzakonjeno je ono, što su odavna sve obćine u Krajini uživale »kao zajedničko dobro«! — Naša tvrdnja u uvodu razprave spomenuta, potvrđena je u celosti. — Tu nam je **pravi zakoniti temelj** naših zemljištnih zajednicah.

Da su ovi pašnjaci — prema tadanjim prilikama — većinom obrašteni drvom bili da su sačinjavali liepe šumice, gajeve i lugove, svakomu je jasno.

Naročito svjedoče to još i danas na mnogim mjestima liepo uzdržane šumice i lugovi.

Uztvrditi možemo, da su većinom ovakovi pašnjaci bili — a i danas jesu — na šumskom tlu!

Za razumjevanje same stvari, glede uživanja šumah u Krajini, donášamo §. 18. ovoga zakonika, koji glasi:

»Krajiške šume jesu vlastnost države.«

Nakon pokrića državnih potrebah za Krajinu, pripada Graničarima po njihovom starom pravu, gradjevno i gorivno

drvo bezplatno za kućne potrebe; nadalje, oni su vlastni — nakon predhodnog popisa — bezplatno pasti blago u šumah, izim branjevinah, bez da zaoto vade paševne ili žirovne cedulje. Nadalje smiju tri dana u tjednu kupiti (ili pobirati) leževinu, koju načelnik občine sa šumsko-nadzornim osobljem odredi.

Sječa manje potrebnog drva, bukve i inog podstojnog drva, može se dozvoliti i izvan sječne dobe.

Nadalje slobodno im je u otvorenih šumah žiriti, te pobirati bezplatno bukvicu i kesten za prehranu vlastitoga blaga, kao i košenje papradi i t. d.

Radi šumskih prekršajah zabranjeno je premetačinu preduzimati.

Podpunim pravom uztvrditi možemo, da je Graničarima uzakonjena »sloboda uživanja šumâ« gotovo u svakom pogledu.

»Zlatno je to doba bilo«. Nu — bilo je, al je i prošlo. S toga ćemo promatrati dalnji razvoj stvari, kako sliedi:

(Nastavit će se).

Šumarski list.

Br. 9. i 10. U ZAGREBU, 1. rujna 1900, God. XXIV.

Uvrstbina oglasa: za 1 stranicu 16 K.; za 1/2 stranice 8 K.; za 1/3 stranice 5 K. 20 fl.; za 1/4 stranice 4 K. — Za višekratno uvrštenje primjerena popustbina.

III. Zemljištne zajednice njihov postanak, razvoj i uredjenje.

Piše Gašo Vac, kr. kot. šumar.

V. Uprava, nadzor, uživanje i čuvanje šumah u bivšoj Krajini.

a) Šumski zakon.

»Šumarski naputak za Krajinu« izdan 18. studena 1839. bio je u krieposti mnogo godinah t. j. do god. 1860.

Cesarski patent od 3. prosinca 1852. »šumski zakon«, koji je uveden u provincijalu cesar. pat. od 24. lipnja 1857., a stupio u kriepost 1. siečnja 1858., uveden je u Krajinu istom godine 1860.

Okružna naredba od 7. veljače 1860. odj. 16. br. 474. glasi: Njegovo cesaro-kraljevsko Apoštolsko Veličanstvo odlučilo je Previšnjom svojom odredbom od 3. veljače 1860. protegnuti cesar. patent od 3. prosinca 1852. (Drž. zak. list broj 250.) valjan za njemačko-slavenske krunovine i previšnjim patentom od 24. lipnja 1857. uvedeni šumski zakon u kraljevinah: Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji i t. d. uvesti takodjer u Vojnu Krajinu; — modificirajući isti zakon, prema posjedovnim i upravnim okolnostima.

Isti zakon stupio je u kriepost 1. svibnja 1860., dočim je »šumarski naputak« od g. 1839. izvan krieposti stavljen.

Gorespomenutim patentom uveden je u Krajini šumski zakon za ces kr Vojnu Krajinu; tada propisi za izmjeru, procieniu i uredjenje državnih šuma, te propisnik za šumarsku službu u području c. kr. Vojne Krajine.

Zakon se dieli u tri skupine, pak ćemo ih redom proći.

Idemo s toga promotriti poblize: 1. »Š u m s k i z a k o n«, u koliko nam je od potrebe za našu razpravu. Zakon se dieli u VII. poglavja, i sličan je onom za provincije.

I. O d s j e k. O š u m s k o m g o s p o d a r e n j u.

Već u §. 1. š. z. jeste razlika, od zakona, uvedenog u bivšem provincijalu.

§. 1. glasi:

Šumišta se razlikuju:

a) U erarijalna krajiška šumišta t. j. na erarialne i takove šume, koje stoje neposredno pod upravom vojničkih — krajiških — oblasti.

b) U obćinske šume, t. j. na takova šumišta i nasade od drva **na pašnjacih ili šumskom tlu**, koje pripadaju vojnim — krajiškim obćinama ili gradskoj obćinskoj zajednici.

Razumjevanja radi same stvari, donášamo njemački tekst, koji glasi:

„In Gemeinde-Wälder, d. h. solche Forste und Holzpflanzungen auf Hutweiden oder Waldgründen, welche den Militär-Grenz und Communitäts-Gemeinden gehören.

c) U privatne šume t. j. šume ili nasade od drva, na većem prostoru kao šuma, oranica ili livada — oporezovane zemlje krajiških stanovnika; tada šume raznih redova, manastira, nadarbina i zaklada, konačno takove zajednice, koje se osnivaju na privatno-pravnom odnošaju.

Evo i u krajiškom šum. zakonu §. 1. toč. b) **uzakonjena je „zajednička imovina“** t. j. obćinskih šuma, drvom obraslih pašnjaka i ostalog šumskog tla!

Ta zakonska ustanova podkriepljuje u celosti uvod naše razprave t. j. da je »obća zajednica dobarah« od

vajkada postojala u hrv. narodu! To je ona crvena nit, koja se provlači od davnine — pak do danas!

Ovom zakonskom ustanovom, očuvano je »zajedničko dobro« — obćinah, selah i mjestah od haraćenja i samovolje pojedinaćah. Žalibože danas toga na mnogim mjestima ne ima; jer je tlo oznaćeno pod §. 1. toćka b) š. z. izvrgnuto haraćenju i opustošenju. — Žalostna je to istina.

§§. 2. 4. 5. 6. i 7. š. z. pod krajiškom upravom saćuvali su nam mnoge obć. šume, lugove i drvom obrasle pašnjake i t. d.

Za dokaz tomu služi nam kataster i elaborati sastavljeni od god. 1860.—1870.

Prigodom razvrstanja kulture kod pojedinih sela, mjesta i obćina, uvršteno je zajedničko dobro« t. j. šuma, u stupac »šuma«; a drvom obrasli pašnjak i šumsko tlo, pod stupac »pašnjak«.

Da su u kataster uvrštene obć. šume zaista bile krasne šume i lugovi, jamći nam s jedne strane stroga krajiška uprava, a s druge strane izobilje bezplatnih drva i pašeu držav. šumah. Krajišniku nije bila tada nužda haraćiti obć. šume i pašnjake! To »zajedničko dobro« ostalo je saćuvano.

Šumski zakon od god. 1860. štitio je obć. šume, zajednićke drvom obrasle pašnjake i šumsko tlo!

Prekršajem šum. zakona smatralo se je sve, što je učinjeno na tlu spadajućem pod §. 1. toć. b.) š. z.

A danas? . . . . . Obće je mnjenje, da šikare (kako se sada zovu šume i pašnjaci u biv. Krajini) ne podpadaju pod stege šum. zakona!

»Zar ne može nastati iz najbolje hrastove, bukove, jelove i t. d. šume šikara«?! . . . .

Haraćenjem obć. šumâ i pašnjakâ — nastale su na mnogim mjestima današnje pleši, šikare i t. d.

Zakonodavcu bilo je ali uvijek na umu »šumsko tlo«, bilo ono drvom obraslo ili ćasimice ne.

Bistvo šume čuvati glavna je namjera svuda!

A to je polučeno propisima, označenim u §. 3. š. z.; uz tadanju strogost. Državne šume bile su opterećene služnostima seljaka — krajišnika.

Obć. šume — sela, mjesta i. t. d. služile su takodjer za pokriće potreba na drvu.

To je uređeno u §. 9. š. z. — a glasi:

»Šume, koje su otegoćene pravom drvarenja (tako — zvanimi šumskimi služnostima) imaju se ne samo uzdržavati, nego i neprestano nastojavati primjerenim načinom. »U drž. šumama vojne Krajine (§. 1. a.) koje su opterećene služnostima, jesu iste ustanovljene u §. §. 18 i 19. Previšnjeg patenta od 5. svibnja 1850. (novi temeljni zakonik — spomenut najprvo u ovoj raspravi). — Način i veličinu šumskih užitaka, ustanovljuje gospodarstvena osnova, temeljeći se na »potrajnom gospodarenju«.

»Način i veličinu užitakah u ostalih šumama (§. 1. b. c.) valja takodjer osnovati na načelu »potrajnog gospodarenja«, na zahtjev suovlaštenikah (Berechtigten) i onih koje tereti služnost (Belasteten). Osnovu ima sastaviti šumski ured bataillona ili regimente, a potvrđuje istu »Comanda« regimente ili magistrat občine (Comunitäten).

Načelo »potrajnog gospodarenja« propisano je dakle i za sve občinske šume, drvom obrasle pašnjake i ostala šumska tla u bivšoj voj. Krajini.

Samovolju i haraćenje šumâ prepričio je zakon još prije 40 godina.

Nije dakle istinita sadašnja tvrdnja, ma došla s'koje strane, da su zemljišta označena u §. 1. toč. b.) šum. zak. bila slobodna i bez nadzora; i nije istina, da su se mogla sjeći i haraćiti po volji, na uštrb samoga bitstva i obstanka šume i šum. tla.

Naprotiv istina je, da sve šume, pašnjaci i ina šum. zemljišta (tla) današnjih zemljišnih

zajednicah u bivšoj Krajini, makar se i »šikare« zovu — podpadaju pod sve ustanove šum. zakona.

To je nepobitna istina! — Svako drugo tumačenje, protivno se šum. zakonu i plemenitoj namisli zakonodavca.

Za naravno pomladjenje skrbljeno je u §. 10. š. z.

Glede stelje i. t. d., doznake drvah, sječe i izvoza drvah, vriede propisi §. §. 11—17, š. z.

Glede parbah. koje bi odatle nastale, vriedi §. 18. š. z.

Da se je pomišljalo na »trajni obstanak« občinskih šuma svjedoči nam i §. 20. š. z., a glasi:

»Die Bannlegung (zabrana) wird auf Ansuchen der Orts-Gemeinde e. t. c. .... »bezüglich der übrigen Forste (§. 1. b. i. c.) e. t. c. Analogno gornjem tumačenju podpadale su pod ustanovu §. 20. š. z. občinske šume, pašnjaci i ino šumsko tlo.

§. 21. š. z. glasi: »Občinske šume nije u pravilu slobodno dieliti i. t. d.

Toj zakonskoj ustanovi imademo zahvaliti, da su do danas ostale u cijelosti šume i pašnjaci na šumskom tlu, to jedino dobro uredit se imajućih zemljišnih zajednica!

§. 22. š. z. propisuje glede namještenja strukovnog šumarskog osoblja; pak glasi:

»Za izvršenje ustanova zakona šumskog.... imaju se od vlasnika šumah dovoljne veličine..... i za občinske i privatne šume (§. 1. b. c.) — koje će se prema okolnostima zemlje ustanoviti, postaviti osposobljeni šumari, koje će vlada zaota sposobnima priznati.

Evo nam jasnoga dokaza, da se je za vrijeme Krajine briga vodila i o gospodarstvu obč. šumâ i pašnjakâ!

U nastavku §. 22. š. z. kaže se:

»Šumarskom upravnom osoblju, koje je po državi postavljeno, pristoji pravo nadzora u uređenim i uredit se imajućim gospodarstvima kod privatnih i občinskih šuma, obzirom na sastavljene gosp. osnove i. t. d. Prekršaje §. §. 2. 3. 4. 5. 6. i 7. š. z. pristoji pravo svakomu prijaviti.

§. 23. š. z. glasi: Političke oblasti imaju u obće nadzirati gospodarstvo svih šuma (sämtlicher Forste) u kotaru; dakle i onih spomenutih u §. 1. toč. b.) šum. zakona.

»Podpunim pravom uztvrditi možemo, da nam je iza razvojačenja Krajine, preostalo liepih občinskih šuma i drvom obraslih pašnjaka. To neprocjenjivo dobro naroda našega t. j. današnjih zemljištnih zajednica treba stoga brižno čuvati i urediti!

Ali kako?... kada je to stoljeća — i stoljeća »zajedničko dobro« bilo, treba i na dalje da ostane.

Nedajmo da XX. stoljeće razvrigne tu stečevinu naših djedova i svih nas; nedajmo da se dieli — do skrajne nužde, jer: »U jedinstvu zemlje jest spas svih nas«! — Daj Bože!

Kako smo predočili, bilo je i za vrijeme Krajine skrbljeno za »obćinske šume i drvom obrasle pašnjake«.

Dakako, da je vojna uprava skrbila u prvom redu za državne šume. Razlog je ali tomu taj, što je država korist crpila iz krajiških šuma, i što je imala u prvom redu dužnost podmirivati sve potrebe krajišnika, kako na drvu, tako i na inim nuzžitecima!

Po samu našu raspravu biti će koristno, ako pregledno promotrimo:

b) Propis za izmjeru, procienu i sječivno uređenje državnih šuma u c. kr. vojnoj Krajini.

Ovaj propis sadržaje VIII. poglavjah i 77 paragrafah.

U svim potankostima propisano je, kako se ima u drž. šumama urediti gospodarstvo, na načelu »potrajnog uživanja«.

Izmjera, prociena i. t. d. imala se je obavljati po jednom načelu i po odredjenim propisima. — Jednoličnost — u cijeloj krajiškoj šumarskoj upravi — imala se je pokazati.

Tako je početo.

Trajalo je ali samo jedan decenij!

Obzirom na ogromni prostor šumah i obzirom na pomanjkanje šum. osoblja i obzirom na kratkotrajno vrijeme krajiške šumske uprave, nije bilo moguće svagdje točno ure-

diti »potrajno šumsko-gospodarstvo« u krajiških državnih šumah!

Približavalo se je vrijeme »razvojačenja Krajine; t. j. da se i opet sjedine majci domovini više vjekovah odciepljeni dielovi.

Ako je i kratkotrajno vrijeme kraj. šumske uprave bilo, imamo ipak iz te dobe:

c.) Reglement za šumsku službu u c. kr. vojnoj Krajini.

Načelo ovom »reglementu« bilo je, u cijelosti provadljati šumski zakon od 3. veljače 1860.

Kod »General-Comande« u Zagrebu, osnovano je u tu svrhu ravnateljstvo šumah; kod pukovnijah namješteni su šumarnici i nadšumari; a za upravu i nadzor šumah, postavljeni su šumari. Za šumsko-redarstveni nadzor postavljeni su lugari i čuvari šumah.

Ovaj propisnik obuhvaća 75 paragrafah, a dieli se u 4 glavna diela, sa odnosnim odsjecima.

Šumarsko osoblje u bivšoj Voj. Krajini, imalo je pazku »na sve šume« označene u §. 1. š. z.; dakle i na občinske šume i drvom obrasle pašnjake!

Za dokaz da je tomu tako, promotrit ćemo poblize ovaj »reglement«.

I. glavni dio, sadržaje 4 odsjeka i to: 1. Propise za ravnateljstvo šumah; 2. Propis za pukovnijske i batalijonske šumske urede; 3. Propis za šumare; i 4. Propis za lugare i čuvaru.

Pregledati ćemo redom sve propise u koliko se odnose na našu raspravu t. j. na »obćinske šume i pašnjake« u bivšoj Vojnoj Krajini.

Šumarsko ravnateljstvo ovisno je neposredno od »General-Comande«. Ono imade provadljati postojeće šumske zakone; paziti na provadjanje gospodarskih osnova i t. d. Ravnateljstvo mora se upoznati sa stanjem svih šumah po jedinoga kotara, i to: državnih, občinskih i privatnih šuma (§. 1. toč. a) b) c) šum. zak.).

Šum. ravnateljstvo ima pored tehničkog i inspiriranja svih šuma posvetiti svu pažnju i **obćinskim** i privatnim šumama, kao i državnim! Evo tu nam je potvrđena naša tvrdnja, da obćinske šume i pašnjaci nisu bile bez nadzora i prepušteni haraćenju. Najviša zemaljska upravna oblast pazila je na »obćinske šume« kao i na državne.

Prema raznoličnosti odnošajah, položaja tla i t. d. izdalo je zemaljsko zapovjedništvo od slučaja do slučaja propise i naredbe za obćinske šume i pašnjake.

Kao što je šum. ravnateljstvo imalo pazku na obćinske šume, tako je to bila dužnost i svih pukovnijskih i batal. šum. ureda.

Između inih propisa propisano je i sljedeće: »Die Gegenstände der Diensteswirksamkeit desselben bestimmt das Forstgesetz mit den einschlägigen sonstigen Forst-Normen und Verwaltungs-Vorschriften i t. d.

Šum. uredi imali su nadzor nad svim šumama, a isto tako i dužnost, da uređuju šum. gospodarstva, goje šume i t. d. Šumar izvršivao je naloge i osnove. On je imao sve ono izvršivati, što je od pukovnijske i batal. uprave naloženo. Podčinjen je neposredno »unter das Compagnie-Commando«! Glede svih šuma, dakle i obćinskih, ako je kumpanijska uprava trebala očevid, mnijenje, procienu i t. d., imao se je pozvati dotični šumar.

Za čuvanje srezovah i ostalih šuma postavljeni su nadlugar i lugari (Forstwart) i čuvari.

Njihova je dužnost bila, paziti na sve prekršaje šum. zakona, i to propisanim putem prijaviti.

U smislu §. 22. š. z. postavljale su i obćine svoje lugare i čuvare šumâ, pak je to »zajedničko dobro« sve do danas sačuvano ostalo.

II. glavni dio sadržaje propise uredovanja kod kumpanijâ, bataljuna i pukovnije.

Tu se nalaze razni propisi uredovanja, razni obrazci zapisnika i t. d. što za našu razpravu nije važno.

III. glavni dio sadržaje propise glede šumskih šteta, oštete istih, kao i postupak glede očuvanja šum. vlasništva.

Postupak procjene i prijave šum. štete jeste poznat svima, s toga i ne ćemo o tome razpravljati, do li ono glede obćinskih šumâ.

U §. 67. o. pr. propisano je, da kumpanijske uprave moraju skrbiti za utjerivanje šumskih šteta] u državnih šumah. Nadalje propisuje: »Dieselben haben auch die zuerkantten Arrest oder Arbeitsstrafen zu vollziehen, und Sorge zu tragen, dass die Ersätze für Forstfrevel in den Gemeinde-Waldungen zu den betreffenden Gemeinde-Cassen hereingebracht werden«.

Evo nam i opeta zakonitoga dokaza, da su »obćinske šume« postojale; da iste bez nadzora drž. vlasti nisu bile i da nisu izvršene bile haraćenju. Ako je štetah u obćinskih šumah i bilo, to se je proti krivcima postupalo, kao i za štete i prekršaje šum. zakona, počinjene u državnih šumah.

IV. glavni dio ovoga propisnika sadržaje ustanove, glede ušumljenja (šumskim služnostima) u državnih šumah Vojne Krajine. Ovaj glavni dio razjasnit će nam u mnogome našu razpravu. S toga ćemo pobliže promotriti pojedine ove ustanove.

§. 68. propisuje, tko sve ima pravo služnosti i uživanja u državnih šumah t. j. uživanja gradjevne i gorivne pripadnosti.

To su slijedeći:

- a) Država za pokriće svih svojih potreba.
- b) Mjestne, crkvene i školske obćine za sve svoje potrebe.
- c) Krajiške obitelji.

Potonje imaju pravo:

1. Na bezplatno gradjevno i gorivno drvo.
2. Na bezplatnu pašu i žirovinu.
3. Izvoz leževine kroz tri dana u tjednu i to ponedjeljak, srieda i petak, nadalje pravo na sve druge nuzužitke. »Zlatno je to doba bilo!«

§§. 69., 70. i 71. sadržaju razne ustanove, koje se odnose na consignaciju drvah, ustanovljenje potrebe drvah, doznake drvah, izdavanja paševnicah i žirovnih cedulja i t. d.

Za nas je od važnosti §. 72, koji u cielosti glasi: »Za pokriće potrebah na drvu krajiškog stanovništva, kao i ostalih nuzužitaka istih, ima se obzir uzeti i na postojeće drvom obrasle pašnjake, kao i na obćinske šume!«

Potreba drva, koja se iz obćinskih šuma i drvom obraslih pašnjaka podmiriti može, ima se propisanim načinom izkazati; koja se tada sa »drvosječnom osnovom« predlaže na potvrdu glavnom zapovjedničtvu.

Pristojbe za ostalo drvo i inake nuzužitke u »obćinskih šumah i pašnjacih«, kao i sve šum. odštete — teku u blagajnu dotične obćine.

Kada se je držav. uprava pored ogromne površine drž. šuma obazirala i na »obćinske šume i drvom obrasle pašnjake«, u svrhu pokrića raznih potreba — krajišnika — znak je, da su te šume i pašnjaci predstavljali znatnu vrijednost novčanu, kao i drvnu gromadu; kada je držav. uprava bila vlastna »ušumljivati« krajišnike u njihove šume i pašnjake, bila je dužnost iste uprave, paziti na ovo »zajedničko« obćin. dobro!

Da je to ona i činila, dokazali smo tečajem ove rasprave; dokazali smo, da je to bila dužnost krajiške uprave i opredjeljenog joj šumarskog osoblja!

Naša tvrdnja — u ovoj raspravi iztaknuta — potvrđjena je, da je bilo za vrijeme Krajine liepih »obćinskih šuma i drvom obraslih pašnjaka«.

Naša tvrdnja podkriepljena je, da ovo »zajedničko dobro« obćinah. selah, mjestah i. t. d. nije ni prije bilo izvrženo haraćenju i samovolji pojedinacah!

»Načelo potrajnog uživanja obć. šumah i pašnjakah, uz inače racionalno gospodarenje bilo je već tadanjoj šum. uprav glavno obilježje«.

To nam svjedoče u raspravi spomenuti i uvedeni obći šumski zakon i ostali spomenuti naputci. Kada je to tada

bilo, uvjereni smo, da će i sada mnogo bolje biti usljed novo stvorenih zakona i inih propisa.

»Glavno je ali, da se čim prije urede zem. zajednice, a prema tomu i racionalno gospodarstvo u njihovih šumah i pašnjacih!

Šumarski list.

Br. 12. U ZAGREBU, 1. prosinca 1900, God. XXIV.

Uvrstbina oglasa: za 1 stranicu 16 K.; za 1/2 stranice 8 K.; za 1/3 stranice 5 K. 20 fil.; za 1/4 stranice 4 K. — Za višekratno uvrštenje primjerena popustbina.

IV. Zemljištne zajednice, njihov postanak, razvoj i uredjenje.

Piše Gašo Vac, kr. kot. šumar.

VI. Obćinski zakoni.

U predjašnje vrijeme, smatralo se je obćinskim dobrom (imovinom) sve, što je za zajedničko uživanje obćinarah služilo. — Pojam obćine bio je jedinstven t. j. današnja upravna obćina i njeni obćinari, razgranjeni po selima, mjestima i t. d. imali su jednaka prava. — To je sliedilo iz same naravi stvari. Nije bilo tudjinacah — doseljenikah, (izim riedkih iznimaka) već je to samo bio domaći živalj — Hrvat. — I Hrvati slabo su se tada selili iz jednoga mjesta u drugo. Svaki je čuvao svoju rodjenu grudu.

Zaoto podpunim pravom tvrditi možemo, da su svi obćinari jedne obćine i zavičajnici dotične obćine, sela i mjesta. S toga su imali svi jednako pravo na obćinsku šumu, pašnjak, livadu t. j. na sve »zajedničke nepokretnosti«, koje su u javne knjige kao takove unešene.

To »obćinsko dobro« imalo je i svoju zakonitu upravu i nadzor, t. j. za cieli obseg obćine izabirana su obć. zastupstva, a eksekutivu vršilo je obć. poglavarstvo. Svi članovi obćine zovu se obćinari, koji se razlikuju na:

a) Pripadnike, koji su u obćini rodjeni ili u savez obćine primljeni, te u obćini na vlastitom zemljištu stalno obitavaju.

b) Stanovnike, koji su u občini rođeni ili u savez občine primljeni, te u občini stalno stanuju.

c) Posjednike, koji u občini posjeduju nepokretninu, ali u istoj občini ne žive.

d) Nestalne, koji po svom zanimanju ili službi privremeno občini pripadaju, bez da su primljeni u savez občinsku. Svi oni, koji nisu ovdje navedeni, smatraju se kao strani.

Obćinarstvo, kao i uprava, nadzor i t. d. uređeno je občinskim zakonima. Pošto smo imali u Hrvatskoj dva dijela — Krajinu i Provincijal — to su i občinski zakoni raznočelni. Princip im je ali isti.

Idemo promotriti:

a) Obćinski zakon u Krajini.

T. zv. »Gemeinde-Gesetz vom Jahre 1862. für die k. k. Militär-Grenze« jeste uređivao odnošaje naših občina.

Ovim zakonom određuje se: »Občine, koje su do sada kao sela, trgovišta, mjesta, gradovi ili pod inom mjestnom oznakom, jednu mjestnu občinu sačinjavale i kao takove upravljane, imadu i nadalje kao takove ostati. Svaka občina zadržaje si naslov: Grad, trgovište, selo i t. d.

U koliko ovaj zakon utiče na našu razpravu, donieti ćemo njekeje zakonske ustanove.

§. 39. glasi: »Vlastnost svake občine, koja se prema svojoj uporabi imade smatrati kao občinska imovina ili občinsko dobro, imade se točno čuvati, neumanjena uzdržati i pomno upravljati«. Ovo se ne odnosi samo na pokretnine, već i na nepokretno dobro svake vrsti. Da se pod »nepokretnim dobrom« imadu smatrati šume i pašnjaci, suviše nam je i dokazivati.

§. 40. određuje, da se za celokupno dobro mora osnovati inventar, koji svakom članu občine na uvid stoji.

§. 41. određuje pravila glede uprave občinskog dobra i imovine, te medju inim propisuje: »Nastojati ima uprava, da obč. imovina nosi što veću dobit u koliko je to moguće uz

potrajno i pomno čuvanje i uzdržanje i glavnice«. Ovo je zaista krasno pravilo, u koliko se odnosi na obč. dobro u obće, a na šume i pašnjake napose.

§. 42. propisuje glede uporabe dobitka, medju inim... »Ni jedan član občine ne smije iz obč. vlasništva za sebe i za one, s njime u kući živuće članove obitelji, veću korist crpiti, nego li mu je to za pokriće kućnih potreba nužno«.

Nakon podmirenja kućnih potreba, pripada unovčeni višak občinskoj blagajni. Ovim zakonskim propisom uređuje se pravo uživanja, na »zajedničku obč. imovinu«, dakle i na šume i pašnjake.

Tim je regulirano t. z. suvlastničko pravo.

Nije bilo dakle slobodno, sa obč. imovinom, (šumom i pašnjakom) tjerati spekulaciju ili haraćiti ju, već naprotiv služila je obč. imovina lih za podmirenje kućnih potreba obč. narah. — Stranci bili su izključeni.

Godišnji višak, koji preostane nakon podmirenja svih obč. potrebah, ima se temeljem §. 43. priklopiti temeljnoj glavnici.

§. 44. jeste od velike važnosti — a glasi:

»Prigodom gospodarenja sa občinskim dobrom, imaju se držati zakoni i propisi, koji smjeraju na to, da se unapriedi i uzdrži kulturno stanje zemljišnog posjeda. Ovo važi naročito glede uzdržavanja i svrsi shodnog šumar. postupka u obč. šumâ, u kojem slučaju, valja se držati jur postojećih zakonskih ustanova.

Ova potonja ustanova odnosi se na obč. šumski zakon, uveden god. 1860. u Krajinu, kao i na ostale propise, koji su spomenuti pod odsj. V. ove razprave*.

Dalnje zakonske ustanove neodnose se na našu razpravu.

Jedino u §. 56. pod toč. f) stavlja se u dužnost svakoj mjestnoj občini, da imade vršiti obč. redarstvenu službu, medju ostalim i »šumsko redarstvo« (Forstpolizei).

* Vidi »Šumar. list« za mjesec rujan i listopad str. 503.—513.

Evo i ovim zakonom dokazali smo našu tvrdnju, da obé. šume i pašnjaci nisu bili bez nadzora, da nisu sječene i haračene kako je tko htio, već naprotiv, da su krajiške obćine i oblasti bdile tim, da se »zajedničko obćinsko dobro« čuva i brani.

Ovaj obćinski zakon važio je sve do godine 1871. Tada bude uveden novi zakon od 8. lipnja 1871. o »ustrojnih uredbah gradskih i seoskih obćinah u vojnoj Krajini«. Istim danom uveden je i »Red za obćine u c. kr. hrvatsko-slavonskoj vojnoj Krajini.

Dakako, da su ovi zakoni obširniji, jer su se i odnošaji zemlje razvili i promjenili. Princip obćinarstva, uprave i t. d. jeste ostao isti.

Medjutim promjenili su se i odnošaji u Hrvatskoj i Slavoniji. Zakon. čl. XXVII. od god. 1873. ukinuta je vojna Krajina. ta dugotrajna »krvava haljina« hrvatskog naroda.

Sjedinjenje Krajine s materom zemljom Hrvatskom, provedeno je istom godine 1882. Krajiški zakoni vriedili su dosta dugo, u bivšem krajiškom području.

Od god. 1675. pak do sjedinjenja Krajine, s majkom domovinom Hrvatskom, prošlo je dvie stotine i sedam godina.

Preko dva stoljeća, stajao je Hrvat s puškom u ruci, na braniku domovine i prijestolja». Preko dva stoljeća zamienio je graničar ralo i motiku sa puškom, dok su ostali narodi napredovali.

Sve je prošlo. Samo povjestnica — ta vječna istina — spominjati će »Granicu« i hrabre »Graničare«.

Danas živući »Graničari« spominju se još »zlatnih vremena«, kada je drva bilo u izobilju, kada se je bezplatno duhan sadio i t. d.

Možemo podpunim pravom ali s onom narodnom poslovicom završiti: »Njekada bivalo, a sad se spominje«.

Idemo pogledati:

b) Obćinski zakon u biv. Provincijalu.

Glede uprave, gospodarenja i uživanja obć. šumâ spomenuli smo normativnu naredbu vis. kr. zemalj. vlade od 4. ožujka 1871. br. 2144.*

Idemo ali malo, da se osvrnemo i na prijašnje doba.

Sa nesegregiranim šumama i pašnjacima, upravljao je »zemaljski gospodin« t. j. vlastelin.

Obćinarstvo i uprava bila je jako slabo razvijena. Naročito vriedi to za dobu absolutizma, kada je njemački jezik i u tom dielu Hrvatske cvao.

Postojali su kotarski uredi, te su t. zv. »Bezirks-Vorstandi« bili strah i trepet.

Redarstvo bilo je silno razvijeno. Za pojedina sela, postojali su t. zv. sudci (selske starešine, knezevi i t. d.) I ovi su bili vlastni »odrapiti batine«, ako je to obći red zahtjevao. Pobirali su sel. sudci i porez, te su nosili u porezni ured i t. d. Pismene poslove za obćinu vodio je t. zv. tajnik ili sadašnji bilježnik. Predstavnik obćine bio je načelnik ili sudac.

Kako rekosmo, obćinarstvo bilo je slabo razvijeno. Nije bilo na mnogim mjestima ni nepokretne obć. imovine, kao u bivšoj Krajini. Uredovanje kod kotarskih ureda, sadržaje »uredovni naputak od 17. ožujka 1855.« (drž. zakon. list od god. 1855. br. 52. i zemalj. vlad. list od god. 1855. br. 75.).

Politika i sudstvo bilo je spojeno.

Kotar. uredi nadzirali su sve, i putem svojih organa vršili su sve vanjske službe u obćini. — Obćin. poglavarstvo — kao danas — nije postojalo.

U gradovima i trgovištima s magistrati, upravljano je na temelju privr. naredbe od 19. kolovoza za 1851. br. 822. R.

Usljed raznih političkih odnošajah, te burnih i ratnih vremena sve od god. 1850. do poslije 1866., vladali su nestalni odnošaji u cijeloj carevini. Isto tako i kod nas.

Istom godine 1868. nastupilo je »ustavno doba« t. j. stvorena je hrvatsko-ugarska nagoda!

* Vidi »Šumar. list« za mjesec travanj 1900. str. 233.

Hrvatski sabor počeo je svoje djelovanje. Dvije godine poslije nagode, stvoren je toli nuždni »obćinski zakon«, t. j. zakon o uredjenju obćinah i trgovištah, koja ne imaju uredjenoga magistrata. (Zak. čl. XVI. 1870. sankcioniran dne 12. prosinca 1870. a proglašen u saboru 5. siečnja 1871.)

Na temelju ovoga zakona i šum. zakona, izdana je jur spomenuta narmativna naredba glede obćinskih šuma, naredba glasi u §. 40:

»Obćinske šume predstavljaju zajednički posjed svijuh stanovnika dotične obćine, koji imaju urbarijalni selištni posjed i. t. d.

Pošto prije 30 godina gotovo nije bilo »stranog dozeljenog elementa« u Hrvatskoj, to je lahko mogla »obćin. šuma predstavljati zajednički posjed svih stanovnika«, pošto su ovi nadležni u istoj obćini, t. j. pripadnici sela, mjesta i. t. d. Svi suvlastnici šumah i pašnjakah imaju pravo obćinarstva u dotičnoj obćini.

Zaoto je obćin. zastupstvo u ime svih ovlaštenikah stvaralo i donášalo sve zaključke, koji se odnose na »zajedničko obć. dobro« t. j. šumu i pašnjak.

Obćin. poglavarstvo izvadjalo je sve zaključke obćin. zastupstva, pošto je »šumarstvo« u provincijalu bilo istom u povelju.

Obć. načelnik sa obć. viećnici i zastupnici gospodario je po šumi. Lugari bili su nestalni i odvisni od obćinarah i odbornikah. Da je to sve na »uštrb« službe bivalo, ne treba mi ni dokazivati.

Dakako, da je postepeno i u tom pogledu na bolje išlo.

Što je ali najglavnije, tekli su većinom svi novčani prihodi iz obćin. šuma i pašnjaka u blagajnu dotične obćine. Na mnogim mjestima vodjeni su i za svako selo posebni proračuni, a novac vodjen je posebice. Ali ipak upotrebljivan je taj novac i u svrhe upravne obćine.

Ciela novčana manipulacija bila je u rukuh upravne obćine.

To načelo uprave utvrđuje nam i naredba visoke kr. zemaljske vlade od 25. studenoga 1882. br. 30576. o načinu, kako se imade sastavljati godišnji proračun upravnih obćina.

Svrha ovoga proračuna jeste jedinstvo u cijeloj uprav. obćini. Tako se medju inim pod toč. 5. odredjuje: »Pošto obćinski proračun ima biti točna i podpuna slika o celokupnom stanju upravno-gospodarstvenog djelovanja upravne obćine, to treba da se u godišnjem proračunu izkažu svikoliki prihodi.

Prema tomu uvrsti će se u obćinski proračun prihodi i razhodi od obćinske šume, vrhu kojega su njeke upravne obćine posebni proračun sastavljale i posebne račune vodile; prihod i razhod od obćinskih pašnjaka, t. z. pašnjački namet i. t. d.

Primjećuje se, da prema propisu §. 3. z. čl. XVI. 1870. i §. 40. normat. nar. od 4/III 1871. uvršćenje prihoda i razhoda od obćinske šume i od obć. pašnjaka u obćin. proračun, ne može biti niti na uštrb niti opredjeljenju toga razhoda.

Ovim se hoće da kaže, da samo »suovlaštenici« imaju pravo na koristi iz obć. šuma i pašnjaka, a isto tako imaju dužnost i sve terete nositi.

S toga §. 19. norm. nar. propisuje: »Troškove šumske obćinske uprave i čuvanja nose dotične obćine, a namiruju iste troškove dotični ovlaštenici po razmjerju pripadajućih im prava na šumske koristi. Naredba propisivala je istina bog sve to liepo, ali kako se je ona gdje vršila?

Pod toč. 9. proračuna izkazivan je »prihod od obćinske šume, žirovine i šišarice«. Pod naslov »V. Šumarstvo« spada stavka: plaća obćin. kotar. šumara ili prinos k toj plaći; plaća obćin. lugharah; kr. držav. porez na obćin. šumu; trošak uvađanja šumske osnove. Evo na temelju ove naredbe sastavljani su do sada proračuni za upravne obćine, a posredno i za urbarne obćine. Prema ovoj naredbi sastavljaju upravne obćine i danas proračune zemljištnih zajednica. Načelo sastavka i

obrazac jeste isti, kao i prije. To im propisuje §. 44. zakona o uređenju zem. zajednicah, koji glasi:

»Upravne občine dužne su na poziv nadležne upravne oblasti zastupstvom zemljišnih zajednica, kojim nedotječu sredstva na samostalno blagajničko rukovanje, bit na ruku po svojih organih, naročito, da vode račune, primaju i izdaju gotovinu, kao i da sastavljaju zapisnike i podneske u upravnih i blagajničkih poslovnih zajednica«.

Poslovanje to ima se voditi razlučeno od posalah upravne občine.

Ova potonja ustanova jeste od velike važnosti, jer je poslovanje zem. zaj. odjeljeno od upravne občine; a što je najglavnije »novčana manipulacija zem. zaj. jeste samostalna«!

Na temelju ove zakonite ustanove, uređuje se se jedinstveno u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji počam od godine 1894. —

Spomenuli smo naprvo razvojačenje Krajine, kao predteča razvojačenju bila je:

VII. Segregacija drž. šumâ.

Znano nam je, da je država vlasnik svijuh šumâ u Krajinu. To je osnovano na »Temeljnem zakoniku od 7. svibnja 1850.« §. 18. koji glasi: »krajiške šume jesu vlastnost države«. Nu, usljed raznih političkih događajah, promjenilo se je kroz dvadeset godina i ovo pravilo.

Približivalo se je doba razvojačenju Krajine, pak je trebalo urediti i ovaj odnošaj izmedju države i naroda.

Pošto je Krajišnik imao »samo pravo služnosti« u državnih šumah, valjalo je istu služnost odkupiti.

Zakon od 8. lipnja 1871. o ustanovah za odkup (izlučenje) prava na drvlje, pašu i uživanje šumskih proizvoda, što krajiški stanovnici imaju u državnih šumah, nalazećih se u vojnoj Krajinu, uredio je ove odnošaje.

Zakonskim člankom XXX. od god. 1873. uzakonjen je ovaj zakon u celom sadržaju.

Pošto je ovaj zakon, u mnogome odlučio sudbinom hrvatskog naroda, idemo ga pobliže promotriti.

Pojedine ustanove kažu:

§. 1. Prava na dobivanje drvlja, zatim na žirenje, pašu i druge, budi kojega imena užitke iz državnih šumah vojne Krajine, koja su občinam i krajiškim obiteljim zajamčena zakonom od 3. veljače 1860., podpadaju ustanovam ovoga zakona.

§. 2. Ova prava imaju se odkupom odriješiti tako, da se krajiškim občinam izluči i u podpuno vlasništvo preda polovica onih obsega državne šume, u kojih su do sada imale pravo šumarenja. Druga polovica ostaje podpuno vlasništvo države.

§. 4. Dioba preuzima se izmedju države i skupnosti pukovnijske občine. Dalnja razdielba po mjestih i občinah pukovnijskim občinam pripadajućega šumskog tla..... prepušta se uz sudjelovanje oblasti, postavljenim zastupstvom krajiških pukovnija, kao posao občinski.

Sve pravde, koje proiztiču iz ovakove dalnje diobe zajedničkih šuma... riešavaju političke oblasti. Ako nadležnost ovih ne bi za to bila dostatna, redoviti sudovi po ustanovah građanskoga zakona.

Evo ovo su tri temeljne zakonske ustanove, na temelju kojih su postale imovne občine kao vlasnik jedne polovice bivših kraj. drž. šumâ, a druge polovice — država (erar) kao samovlasnik.

Ovaj zakon sadržaje 11 paragrafah, gdje nadalje određuje glede načina uređivanja, diobe, izmjere i t. d.

Ne će biti sgorega po našu razpravu, ako u kratko promotrimo razvoj imovnih občina i drž. uprave šumâ.

A) Imovne občine.

Spomenuli smo, da je zakon. čl. XXVII. od god. 1873. ukinuta vojna Krajina, a sjedinjenje — s majkom domovinom

— da je istom provedeno 1882. g. Još je trajala krajiška uprava, kojoj je na čelu bio zapovjedajući general u Zagrebu, kada su imovne občine oživotvorene.

Zakonom od 15. lipnja 1873. o imovnih obćina u hrv.-slav. vojnoj Krajini, oživotvorene su današnje imovne obćine i to: I. i II. banska, ogulinska, slunjska, otočka, gjurgjevačka, križevačka, gradiška, brodska i petrovaradinska imovna obćina, dočim lička imov. obćina do danas ustrojena nije.

Ovaj zakon o svojih 28 članakah određuje glede oživotvorenja imov. obćine, u pogledu zastupstva i. o., činovništva, blagajničke manipulaeije i t. d.

Čl. 1. zakona glasi: Radi primanja, ugrave i gospodarstva lugova, šuma i šumskih zemljišta . . . . po zakonu od 8. lipnja 1871. u vlasništvo obćina . . . i radi uprave . . . ima da sačinjavati sve mjestne obćine, spadajuće do sada k jednomu kraj. pukovnijskomu kotaru, jednu **samostalnu obćinu**, koja će imati njih sve i imetak im zastupati.

Ove imovne obćine nose, uz ovaj nastov i ime krajiške pukovnije, iz koje se ustrojavaju.

Tako nam evo postadoše imovne obćine.

Zakonom od 20. srpnja 1875. postala je »žumberačka imovna obćina«.

Pošto su postojali još razni nedostaci i t. d. to je: Njegovo ces. i kralj. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 6. srpnja 1881. potvrditi sliedeći zakon o razjašnjenju, odnosno preinačenju nekijh ustanova zakona od 15. lipnja 1873. o imovnih obćinah, te podjedno odobriti niže nabrojene, k tomu spadajuće naputke, i to ;

a) Naputak za uredjenje zajedničkog uživanja šumâ i šum. zemalja, izlučenih za pravoužitnike kraj. područja.

b) Naputak za izmjeru, procienu i t. d.

c) Naputak za službovanje i gospodarenje.

Za nas je od velike važnosti: »Naputak a) za provedbu u §. 4. zak. od 8. lipnja 1871. o odkupu šumskih služnostih

odredjenoga uredjenja, načina i mjere zajedničkog uživanja šumah i šumskoga tla za pravoužitnike po pukovnijskih kotarih.

§. 1. Pravoužitnici na izlučene po zakonu od 8. lipnja 1871. o odkupu šum. služnostih šume i šumska tla diele se:

a) na mjestne obćine,

b) na crkvene obćine,

c) na školske obćine,

d) na krajiške obitelji, koje su do 8. lipnja 1871. u zajedružnoj svezi živile, i

e) na krajiške obitelji, koje pravu krajišku zadrugu dođuše sačinjavale nisu, nu koje su ipak krajiške dužnosti i obveze u pogledu davanja vojnika u svoje vrieme izpunjavale. (§. 68. i 70. pravilnika za šum. službu od god. 1860.).

Na temelju §. 10., a prema izvidu selištah, gospodarstva celog $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{4}$ i $\frac{1}{4}$, te potrebitog broja konja, goveda, ovaca i svinja, ustanovljuje se veličina selištne pripadnosti.

Jedino za obradivanje gospodarstva neobhodno potrebita stoka, moći će se ućerati na pašu i žirenje u šume imov. obćine bezplatno, odnosno uz uplatu obaljene ciene.

§. 11.—13. određuje o sastavku katastra.

§. 14.—16. upućuje glede provadjanja promjenah suvlastničkog prava prema diobi.

$\frac{4}{4}$ selišta mogu se dieliti na 4 diela.

$\frac{3}{4}$ selišta mogu se dieliti na 3 diela.

$\frac{2}{4}$ selišta mogu se dieliti na 2 diela.

$\frac{1}{4}$ selišta nije dieljiva.

§. 17.—19. Uživanje pravoužitnika po naputku važi, dok »**potrajni**« prihod šumâ imov. obćine dopušta, dočim se višak prodaje za podmirenje raznih potrebah.

Ne ima li potrajnog prihoda »steže se uživanje, a uvadjaju se i pristojbe za žirovinu i pašu, a zatim na drvu, do polovice vriednosti istoga«.

§. 22. Pravoužitnikom nije dozvoljeno prodavati, doznaćeno im gradjevno i gorivno drvo, ili za druge vriednostne

predmete zamjeniti ili darovati. Drvo može se u tom slučaju zaplijeniti i t. d.

Imade i drugih zak. ustanovah, no obzirom na našu razpravu nespominjemo ih dalje.

Zakonom od 11. srpnja 1881. razjašnjene su i preinačene neke ustanove zakona od 15. lipnja 1873. o imovnih obćinah. Zakonom od 5. veljače 1886. o ustroju županijah i uprave, §. 4. »ostaju imov. obćine u obsegu i ustrojstvu netaknute«.

Prema pravu vrhovnog nadzora, izdala je visoka kr. zem. vlada razne napatke, naredbe, i načelne riešitbe pojedinim imov. obćinama. Hrvatski sabor, nije ali glede imov. obćinah stvorio posebnog zakona, dočim je g. 1899. donešen zaključak, da se provede reorganizacija kod imovnih obćinâ.

Kakova će ista biti, stvar je budućnosti.

B) Državne šume

Država, kao moralno tielo, i kao vlasnik $\frac{1}{2}$ biv. kraj. drž. šumah, uredila je posebno svoju upravu i kućanstvo. Svi prihodu teku u drž. blagajnu, koja je zajednička Hrvatskoj, Slavoniji i Ugarskoj. Hrvatska participira na čistom prihodu šumâ sa 44%.

Na temelju §. 13. kraljevskog odpisa od 15. srpnja 1881. spadaju držav. šume pod kr. šumarsko ravnateljstvo u Zagrebu, koje je neposredno podčinjeno pod kr. ug. ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu.

Na temelju Previšnjeg riešenja od 3. svibnja 1885., a u smislu naredbe kr. ug. ministarstva za polj. obrt i trgovinu od 15. srpnja 1885. br. 35184. ustrojeno je 1. srpnja 1885. u Zagrebu novo kralj. šumarsko ravnateljstvo sa 16 šumarijah, kr. nadšumar. ured u Vinkovcih sa 9 šumarijah i kr. šumar. ured u Otočcu sa 9 šumarijah. Svaki od ovih trijuh ureda jeste medjusobno neodvisan i podređen ministarstvu. Osobni odnošaji i djelokrug pojedinih kr. šum. uredah, uredjeni su min. naredbom od 2. lipnja 1885.

br. 28 352. slično kao u Ugarskoj. Kr. šum. ured u Otočcu upravlja sa šumami »ličke imovne obćine«, koja se je g. 1880. konstituirala, ali gospodar. ured nije uspostavljen.

»U smislu ustanova §. 21. c. kr. naredbe od 15. srpnja 1881. imade se ugarska vlada postarati, da seličkoj, slunjskoj, I. i II. banskoj imov. obćini pruža podpora, u koliko je doista potrebna njihovom obstanku.

Da li se to vrši, ne znamo. Jedino što znamo jeste to, da »lička imovna obćina«, sve do danas oživotvorena nije.

Kada će to biti . . . ?

Konačno spomenuti nam je, da imade još i gradovah n. pr. Belovar, Ivanićgrad i t. d.) koji imaju prava služnostih u drž. šumah. Istima se još i danas doznačuju drva u držav. šumah i t. d.

Zakonom od 8. lipnja 1871. uređjena su prava, koja su obćinam i krajiškim obiteljima «zajamčena zakonom od 3. veljače 1860.

Prava gradskih kraj. obćina, osnovana na istom zakonu od 3. veljače 1860., nisu ovim zakonom uređjena, što svakako čim prije urediti valja. U tom pogledu stvoren je pr. g. zaključak skupštine županije belovarsko-križevačke, koja (raži izlučenje (segregaciju) šumâ, koje pripadaju Belovaru i Ivanićgradu. Da se to čim prije provede, jeste u interesu svih naših gradova.

Tako će nam nastati, nove grad. zemlj. zajednice, koje nepodpadaju pod §. 2. toč. a) već pod ustanove §. 1. toč. b) zakona o uređenju zemljištnih zajednicah.

Da se to čim prije ostvari, željno čeka narod.

VIII. Razne naredbe, smjerajuće na boljak šumarstva.

Na izvršivanje zakonah pazi vrhovna zemalj. vlast, a to je visoka kr. zemaljska vlada u Zagrebu. Za vrieme Krajine, imali smo i c. kr. glavno zapovjedništvo u Zagrebu, koje je

za Krajinu vršilo vrhovnu vlast i shodne naredbe izdavalo. Nakon sjedinjenja Krajine, prešla je ova vlast na visoku vladu.

Na narodno-gospodarstvenom polju izdane su po vis. kr. zem. vladi mnoge naredbe, tako isto i u svrhu promicanja šumarstva i šumogojstva.

Naročito uvijek se je pazilo, da se šume, to neprocijenjivo narodno blago, ne harače.

Glede pašnjakah izdavane su razne naredbe i naputci, kako da se isti u redu drže, da što više i bolje svojoj svrsi služe.

I za obćin. šume u starom Provincijalu izdavane su razne naredbe, koje su uredjivale upravu i gospodarstvo šuma, te njihovu procienu i gospodarstveno uredjenje i. t. d.

Za razumjevanje i razjašnjenje same naše stvari, donášamo evo, više takovih naredaba:

I. Kroz više od četvrt stoljeća, važila je u upravi šuma, kao i u gospodarstvu i uživanju mjesto zakona normativna naredba od 4/III 1871. br. 2144.*

II. Naredbom od 10/IX. 1872. br. 11.145. odredjeno je shodna glede razmedje pašnjakah i šumah.

III. Naredbom od 15/IV. 1874. br. 6401. izdaje se naputak, kako valja sastavljati šumsko-gospodarstvene osnove.

IV. Naredba od 25/VI 1876. br. 20.761. zabranjuje »haračenje šumah« a glasi: Stižu glasovi sa raznih strana, da se šume, unatoč ustanovam §. §. 2. 3. 4. 9. i 22. š. z. od 3/XII. 1852. na golemu štetu zemlje i narodnog gospodarstva harače i pustoše. Tomu zlu mora se svimi zakonitimi sredstvi na put stati.

Usljed toga opominju i pozivaju se ozbiljno kr. podžupanije i gradska poglavarstva, neka u smislu §. 22. š. z. budno i brižno nad tim bdiju, da se šume uživaju i s njimi postupa u smislu postojećih zakonskih propisah, ter da u slučajevih, koji bi im budi o nepovlastnom krčenju ili pustošenju šumah ma kojim god načinom do znanja došli, bez odlaganja po naglašenom §. 23. š. z. postupaju i ujedno o tom ovamo izvjestje.

* Vidi »Š. L.« za travanj 1900. str. 233.

Evo prije četvrt stoljeća, izdana je naredba radi »haračenja šumah«. Da je to u ono doba nužno bilo, proizlazi iz same naredbe.

Zaista ovomu zlu, naročito u brdskim predjelima, trebalo bi još i sada bolje na put stati. O tom smo mi već prije pisali*. Ne samo time da je privatni posjed u pogibelji, već i obćinski; naročito obćin. pašnjaci i šume u biv. Krajini izvrženi su haračenju!

V. »O promicanju gospodarstva«, izdana je naredba 25/X 1881. br. 16.473., te u III. odsjeku govori o djelokrugu kulturnih viećnikah i o njihovom djelovanju.

Djelokrug:

toč. 3. krčenje i čišćenje livadah, poljah i pašnjakah od grmlja i korova.

toč. 10. Nadzor nad gospodar. imovnih obćinah.

toč. 11. Nadzor nad šumskim gospodarstvom toli posebnikah koli obćinah.

toč. 12. Uredjenje paše na obćinskih pašnjacih, stegnuće ili posvemašnje ukinuće paše, uredjenje krmljenja u štali itd.

toč. 14. Predlozi za zemalj. kulturno vieće, tičući se ciele zemlje.

Ovo je i sbilja krasna naredba. Djelokrug kulturnog odbora jeste obsežan i raznovrstan.

Voljom i eneržijom, dade se vani u kotaru mnoga važna stvar i ovim putem urediti, te mnoga zla strana uživanja obćin. šuma i pašnjaka odstraniti.

Ali svagdje treba volje i marljivosti; pak evo reda i rada!

VI. U našem narodu bilo je (a ima ih i danas) mnogo »štetnih običaja«, pak je visoka kr. zemaljska vlada dne 30. siječnja 1883. broj 4.551. izdalâ slijedeću naredbu:

Odsjek IV. Obćinski su pašnjaci mal' ne svuda tako obrašćeni borovicom i jalšjem, da blago niti polovicu one hrane ne uživa što bi ju uživalo, da je paša očišćena; a k tomu

* Vidi »Š. L.« za rujanj 1899. str. 456.—462.

s ovakovi zapušćeni pašnjaci najžalostniju sliku o kulturnom stanju naroda pružaju.

Kr. podžupanija imat će odmah čim ovu naredbu primi, posavjetov se i u tom pitanju s'područnim kulturnimi viećnici inicijativu poprimiti, da se obćin. pašnjaci izkrče i očiste; ili pako, gdje bi to shodnije bilo, dionu u šumsku gojitbu pretvore; a gdje to nebi bilo moguće izvesti u jednoj godini, ima se za podpuno izvedenje ovih kulturnih radnjah, stalni program na više godina sastaviti i savjestno obdržavati.

Ova naredba važi kako za biv. krajiško područje tako i za provincijal.

Za naše odnošaje ne možemo si bolje naredbe ni pomisliti.

U prvom redu skrbi se za čišćenje pašnjaka od borovice, drugoga trnja i drača, da se paša poboljša. To je posve u redu.

Ali i na mnogim mjestima dogodilo se je, da je vis. naredba krivo uzeta, pak je posječeno pod imenom »čišćenja« krasno drveće i šumica, dočim je borovica i drač ostala! Žalostna je to činjenica, ali je istinita.

Dogodilo se je i to.

Naprotiv možemo ovoj visokoj naredbi zahvaliti, da je na nekojem pašnjaku uzgojena putem branjevine krasna šumica!

Priznati moramo, da je ova visoka naredba, predteča ša 3. i 4. zakona od 26. ožujka 1894. glede uredjenja gospodarstva u šumah i pašnjacih zem. zajednica.

Stoga padaju prigovori, da nije bilo zakonitoga oslona za vanjski rad. To ne stoji.

Tko je htio raditi na tom polju, imao je i onda oslona u šum. zakonu i u spomenutim naredbama.

I glede »usurpacija« obć. šuma i šumišta skrbljeno je.

Naredba vis. kr. zem vlade od 24. svibnja 1885. br. 16 230. propisuje, kako valja na put stati usurpacijam šum. tla u šumah imovnih obćina, koja se naredba može uporabiti i na šumom obrasle pašnjake i t. z. šikare biv. Krajine.

Naredba od 16. lipnja 1885. br. 16.104. određuje glede političke reambulacije« medja obć. šumišta.

Evo i na temelju ovih uredaba, dade se urediti posjed zem. zajednica; naročito dadu se kratkim i jeftinim putem odstraniti usurpacije i okupacije šum. tla.

Ovo važi naročito za omedjašivanje obć. šuma i pašnjaka!

Sudbeni skupi postupak valja izbjegavati, pošto se sve i na temelju ovih naredbah urediti može.

VIII. Naredba od 18. veljače 1886. broj 7.127. iznaša propise, glede »pošumljivanja« izsječenih šumskih dielova.

IX. Glede »uživanja obć. pašnjaka«, postoji naredba od 18. travnja 1888. br. 26. 062. a propisuje slijedeće:

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove uvidiv, da je šumogojstvo usljed zavladaalih nepodobština u uživanju paše i drvarije (koje i sada postoje) u očitoj opasnosti, koja u pogledu narodno-gospodarstvenom najveću bojazan uzbudjuje, obrasta je na temelju š. §. 4. 10. i 19. š. z. odnosno na temelju mnienja, koja su u tom pitanju podnešena po područnih kul. odborih i šumar. upravah, odrediti što slijedi:

1. Uživanje paše na obćin. pašnjacih, koji su obrašteni drvljem i šikarom, imade se tako stegnuti, odnosno urediti, da se u svakoj obćini stanoviti dio istih stavi posve pod strogu zagaju dotle, dok bud kras na toj zagajenoj površini pošumljen i drveće izpod griza narve poraslo; dočim se na preostalom dielu pašnjaka, poraba paše razrediti ima prema vlastitom uvidjanju.

Da ova stega paševne površine ne bude žiteljstvu odviše osjetljiva i da se žitelji na namjeravajuću stegu priuče, imati će se upitnim zagajivanjem na onom kraju započeti, koji je čim više udaljen od sela, uzev pri tom u obzir, da se zagajene površine ograniče trajnimi i naravnimi medjami, kao što su to: doline, vode, hridi, bregovi, strane, glavice, bujice, bila, ponikve i. t. d. zatim ili ograditi dadu po obćinarih valjanim suho-zidom ili označiti sa vidljivim gajkama; o čem će u svakom slučaju odlučiti imati politička oblast.

2. Sadržaje propise glede držanja kozâ.

3. Svako samovoljno kopanje panjevah i žila na obraslim drvljem i šikarom pašnjacih i u šumah, zatim klastrenje stabala i sječa granah bud u koju svrhu, zabranjuje se bezuvjetno.

4. Propis glede podizanja vapnenica.

a). »Prema tomu ima se svatko«: Koji nepovlastno uživa pašu, na zagajenom obć. šikarom i drvljem obraslom pašnjaku (toč. 1.) najstrožije kazniti u smislu postojećih propisa, imenito po šum. zakonu od 3. prosinca 1852. i odsuditi u smislu §. 9. pril. D. rečenog zakona, na platež naknada.

b). Koji koze drži bez izhodjene dozvole kazniti i. t. d.

c). Koji po šumah i pašnjacih panjeve krči, žile grmlja kopa; zatim bez naročite oblastne dozvole granje sječe. te isto bud na mjestu, bud kod kuće marvi za hranu daje; odnosno za zimu spravlja, ili na prodaju rečene proizvode donaša, ima se po ustanova §. 8. š. z. najstrožije kazniti osjetljivom novčanom globom ili zatvorom; a osim toga valja mu sve na taj način dobivene proizvode, kao što u tu svrhu upotrebjeno orudje u svakom slučaju i na svakom mjestu u smislu §. 55. i 56. š. z. zapljeniti, te javnom dražbom prodati.

d). Koji bez dozvole vapnenice pale, kazniti globom.

Nadgledanje da budu prednavedene odredbe doista točno provedene, pripada podčinjenim oblastima i svim javnim službenikom i. t. d.

Ova naredba stupila je u kriepest 1. lipnja 1888.

Tako smo u ovo devet naredabah, donieli razna sredstva, kojima se je moglo bar donjekle i prije urediti šume i pašnjake današnjih zemljištnih zajednicah.

Osim ovih naredabah imade i drugih, koje sve smjeraju na gospodarstveni napredak obćinah, i na racionalno uredjenje »zajedničkog obćinskog dobra«. Nu svrha ove rasprave nije ta, da ih sve donášamo! Za pojedine krajeve, izdavala je kako vidimo visoka vlada takodjer razne naredbe t. zv. načelne riešitbe i normativne naredbe, koje su sve odredjivale i upućivale, kako valja k racionalnom gospodarstvu pristupiti i. t. d.

Ste strane nije bilo dakle pomanjkanja!

U kojih je kotarih i obćinah bilo i prije volje za rad i napredak, to su obćin. šume i pašnjaci prema tadanim okolnostima uredjene.

Zakonah i naredabah bilo je uvijek, samo ako ih je tko savjestno, marljivo, ustrajno i požrtvovno provadjao!?

Takove su okolnosti i danas. — »U radu je samo spas i napredak«!